

KIRK VEZİR HİKÂYELERİNDE KADIN

Hasan KAVRUK*

The Women in the Story of Forty Vezirs

Abstract: The story of forty vezirs, which is not known exactly when and where it was first composed and written by story in story method, is published with different names in Turkish literature. In the story of forty vezirs, like in most of the narrated poems and proses, woman takes place in every single part of social life. In this study, first of all the narrated stories are given shortly and then the position of women was discussed in detail.

Keywords: The story of the forty vezirs, old Turkish literature, story, women.

I. Eser Hakkında Genel Bilgi:

Çerçeve hikâye tekniğiyle, yani hikâye içinde hikâye anlatma metoduyla kaleme alınan Kırk Vezir Hikâyeleri değişik nüsha ve kaynaklarda Subh ü Mesâ, Erbaîn Sabâh ü Mesâ, Ma'ârifü'l-esrâr, Şehnâme-i Türkî, Kitâb-ı Sindbad, Hikâye-i Vüzerâ-i Çihil, Kitâb-ı şâh-ı Hafikeyn ve Tarih-i Kırk Vezir adlarıyla da anılır.¹

Eserin, bazı nüshalarında Şeyh-zâde, bazılarında ise Ahmed Mısri adlı birisi tarafından Arapçadan tercüme edildiği belirtilmekle birlikte, bütün nüshaların aynı muhtevaya sahip olması bu iki şahsın aynı kişi, yani Şeyh-zâde Ahmed Mısri olduğu ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Tesbit edilebilen yurtiçi ve yurtdışı nüshalarda iki isim bir arada bulunmamakla birlikte J. Deny²

* Doç. Dr., İnönü Üniversitesi Fen-Eddebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

1 Eser hakkında teferruatlı bilgi için bk. Hasan Kavruk, *Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998, s. 109-116.

2 J. Deny, Shaikhzade, *The Encyclopedia of Islam* C. IV, Leiden 1934, s. 284.

ve Gibb³ bu isimlerin aynı şahsa ait olması gerektiği düşüncesindedirler. Duda ise Şeyh-zâde ve Ahmed Mısri'yi ayrı kişiler olarak kabul etmektedir.⁴ Latifi Tezkiresi'nde Hevesî'nin⁵ Subh u Mesâ adlı bir eseri olduğu belirtilmişse de şimdiye kadar Hevesi'ye ait bir nüshanın varlığı tesbit edilememiştir.

Kırk Vezir Hikâyelerinin ne zaman, nerede yazıldığı veya tercüme edildiği bilinmemektedir. Elde bulunan istinsah tarihi en eski nüsha H. 850/ M. 1446'da Sultan II. Murad (1421-1451) adına yazılan nüshadır.⁶

Bazı yabancı araştırmacıların⁷ eserin dibacesindeki "Arap dilinden Türkî diline terceme" ibaresine dayanarak Kırk Vezir Hikâyeleri'nin Arapça'dan Türkçe'ye tercüme yoluyla aktarıldığını belirtmelerine rağmen; A. Ateş, eserin aslının Türkçe olduğunu⁸, F.Kadri Timurtaş, konunun Binbir Gece'den alınarak genişletildiğini⁹, İ.Kutluk Sindbad-nâme'den kaynaklandığını, hatta ondan hikâyeler aldığı¹⁰ belirtirler. Rypka da Kırk Vezir Hikâyeleri'nin Binbir Gece içinden çıkararak müstakil bir eser hâlinde yaygınlaştığını¹¹ ifade etmektedir.

Arap edebiyatında Türkçe Kırk Vezir Hikâyeleri'ne kaynaklık eden bir Arapça eserin tesbit edilemeyişi ve bu hikâyeleri de ihtiva eden bir Binbir Gece nüshasının bulunamayışı eserin Arapça'dan tercüme olduğu hususunu şüpheli hâle getirmektedir. Binbir Gece'deki Sindbad hikâyelerinden hiçbirisi Kırk Vezir'de bulunmamaktadır. Fakat Yedi Vezirler Hikâyeleri'ndeki "Tüccarın karısıyla tûti hikâyesi"¹² ile, müstakil Sindbad-nâme'deki "Kadınların hilelerini toplayan adamın hikâyesi"¹³ Kırk Vezir'de mevcuttur.

Muhtemelen eser, Yedi Vezirler, On Vezir (Bahtiyar-name) Binbir Gece, Binbir Gündüz vb. çerçeve hikâye tekniğiyle yazılan külliyatlar örnek alınarak ve yine şark kaynaklı tahkiyeye dayalı külliyatlardan faydalanılarak

3 E. J. W. Gibb, *The History of The Forty Vezirs or The Story of The Forty Morns and Eves*, London 1886, Önsöz.

4 H. W. Duda, *Die Sprache der Qirk Vezir Erzählungen, I Teil Formenlehre*, Leipzig 1930, s. 24.

5 Latifi, *Tezkire-i Latifi*, İstanbul 1314, s. 369.

6 Bibliotheque National, A. F. 378.

7 W. F. A. Behrnauer, *Die Vixerzig Vezire oder weisen Meister*, Leipzig 1851 s. 13; E. J. W., Gibb, *age.*, önsöz; H.W. Duda *age.*, s. 24.

8 A. Ateş, "Sindbad-nâme", *İslâm Ansiklopedisi*, C. X, İstanbul 1993, s. 679.

9 F. Kadri Timurtaş, "Türkiye Edebiyatı", *Türk Dünyası El Kitabı*, Ankara 1976, s. 430.

10 İ. Kutluk, "Sindbad-nâme", *TDED*, C. III/3-4, İstanbul 1943, s. 354.

11 J. Rypka, *Iranische Literatur Geschichte*, Leipzig 1959, s. 503.

12 Z. Abdulmecid Akkoyunlu, *Binbir Gece Masallarının Türk Masallarına Tesiri*, Hacettepe Üniv. Sosyal Bilimler Ens. Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 1982, 461-462.

13 A. Ateş, *Sindbad-nâme*, İstanbul 1945, s. 32.

yeniden tertip edilmiş olmalıdır. Bu arada esere birtakım yerli unsurların Türk gelenek-göreneğinin, kültürünün yansıtılması da ihmal edilmemiştir.

Kırk Vezir Hikâyeleri'nin çerçeve hikâyesi İslâmiyet öncesi Türk edebiyatında bilinen bir konudur. Oğuz Kağan Destanı'nda anlatılan, Buğra Han'ın ve oğlunun başından geçenlerle, Kırk Vezir'deki Şah-ı Hafikeyn'in yaşadıkları tamamen paralellik arz etmektedir.¹⁴

Bir çerçeve hikâyeye bağlı; hatun tarafından anlatılan 40, vezirler tarafından anlatılan 40 olmak üzere 80 ana hikâyeden oluşan eser; ana hikâyelerin başına, sonuna veya arasına serpiştirilen ara hikâye ya da hikâyeciklerle oldukça zenginleştirilmiştir. Ana hikâyelerin olay kurgusu açısından birbirleriyle hiçbir bağlantısı yoktur. Tamamen müstakil vak'a kuruluşuna sahip bu hikâyeler çerçeve hikâye ile de bağlantılı değildir. Kırk Vezir'de geçen hikâyelerin ekseriyeti orijinal değildir. Bir kısmı şu veya bu şekilde kısmen değişik olarak çeşitli eserlerde karşılaşılan hikâyelerdir.

Kırk Vezir Hikâyeleri tamamen kalıplaşmış bir hikâye külliyatı da değildir. Çerçeve hikâye ve muhteva aynı kalmakla birlikte ana ve ara hikâyelerin yerleri müstensihe göre değişebilmekte, bazıları tamamen kaldırılıp yerine başka hikâye alınabilmekte, ara hikâyeler arttırılıp eksiltilebilmekte veya değiştirilebilmektedir. Yine olayların anlatımında kullanılan şahıs, ülke, yer, şehir, kasaba ve meslek isimleri nüshalara göre değişiklik arz etmektedir.

Kırk Vezir Hikâyeleri çok okunmuş bir külliyattır. Yurtiçi ve yurtdışı kütüphanelerdeki yazma nüshalarının yanında¹⁵ birçok baskısı¹⁶ da yapılmıştır. Eser üzerinde Türkiye'de bir de doktora tezi hazırlanmıştır.¹⁷

Kırk Vezir Hikâyeleri üzerinde yurtdışında pek çok çalışma yapılmıştır. Eser 1713'te Petix D.L. Croix tarafından kısmen Fransızca'ya tercüme edilmiş, 1812'de Belletete tarafından eski harflerle Paris'te yayımlanmış¹⁸, Behnauer tarafından 1851'de Almanca'ya¹⁹, Gibb tarafından 1886'da İngilizce'ye çevril-

¹⁴ bk. Z. Velidi Togan, *Oğuz Destanı, Reşideddin Oğuz-nâmesi Tercüme ve Tahlili*, İstanbul 1976, s.63-68.

¹⁵ Eserin tespit edilebilen yazma nüshaları: İst. Üniv. Ktb. TY 576; Süleymaniye-Hacı Mahmut 1620, 6260; Topkapı-Revan 1081; Topkapı-Hazine 1629; DTCF Ktb. İ. Saib I/614, 4230; Ankara Adnan Ötügen, 203; TTK. 464; Bibl. Nat. A.F. 378, 388, 392; S. 428, 430, 431, 696, Pertsch Ktl., 455, Flügel Ktl., 429, 430. Yurtdışındaki diğer nüshalar için bk. H.W. Duda, *age.*, s. 16-19.

¹⁶ İstanbul, 1280, 1283, 1285, 1303, 1326; Kazan 1883, 1896 (Tatarca); Paris 1812. Bunların dışında İstanbul'da bir tarihsiz baskı daha yapılmıştır.

¹⁷ Mübeccel Kızıltan, *Kırk Vezir Hikâyeleri*, İstanbul Üniv. Sosyal Bilimler Ens. Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 1991.

¹⁸ M. Belletete, *Contes Turcis/En Langue Turque Evtraits du Roman intitute les Quorante Vizirs*, Paris 1812.

¹⁹ W. F. A. Behnauer, *age.*

miştir²⁰. Eser üzerinde H. W. Duda 1930'da bir de dil incelemesi yapmıştır²¹. Bunların dışında yurtdışında eserle ilgili olarak daha pek çok inceleme, araştırma yapıldığı görülmektedir.²²

Kırk Vezir Hikâyeleri hakkındaki bu kısa tanıtımdan sonra eserdeki hikâyelerin çok kısa özetleri verilecek, daha sonra da hikâyelerdeki kadına bakış açısı ele alınacaktır. Hikâyelerin özetleri Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Ktb. İ. Saib I, No. 4230'da kayıtlı nüsha esas alınarak verilmiştir²³. Bu nüshadaki hikâyelere Türk Tarih Kurumu Ktb., No. 465'teki yazma nüsha ve Gibb²⁴, Behrnauer, Belletete'nin neşrettiği metinlerdekiyle İstanbul tarihsiz baskı metindeki fazla hikâyeler eklenmiş, bu arada Gibb'in tercüme baskısında tanıtılarak fazla hikâyelerini eklediği India Office, ve Quatrigh yazmalarındaki fazlalıklar da metne ilave edilmiştir.

II. Kırk Vezir Hikâyelerinin Kısa Özeti:

A. Giriş Hikâyesi:

Sultan Mahmud, adının devamlı anılması için bir çare bulunmasını ister. Sonuçta bir kitap yazdırılmasına karar verilir. Bu maksatla yazdırılan Şehnâme sayesinde Sultan Mahmud adı nasıl yüzyıllardır unutulmuyorsa, kalemeye alınan bu Kırk Vezir Hikâyeleri sayesinde padişahın adı da hiç unutulmayacaktır.

B. Çerçeve Hikâye:

Acem padişahı Şâh-ı Hafikeyn'in çok güzel bir karısı ve bir oğlu vardır. Her ikisini de çok sevmektedir. Kadın ölünce şah bir padişah kızıyla evlenir. Genç kadın şehzadeye âşık olursa da bu durumdan kimsenin haberi yoktur. Şehzadenin hocası birgün onun talihine bakarak şansının ters döndüğünü ve kırk gün hayatı pahasına da olsa konuşmaması gerektiğini söyler. Saraya gelen şehzade sorulan sorulara cevap vermez, konuşmaz. Bir sıkıntısı vardır düşüncesiyle teselli için üvey annesinin yanına gönderilir. Zaten şehzadeye âşık

20 E. J. W. Gibb, *age*.

21 H. W. Duda, *age*.

22 Geniş bibliyografya için bk. V. Chauvin, *Bibliographies des Ouvrages Arabes*, C. 8, Leipzig 1904, s. 18-24.

23 Diğer nüshalara göre oldukça geniş ve tamdır. Sonunda başka nüshalarda geçen üç hikâye de eklenen bu yazma 165 yapraklıdır. Her sayfada 17 st. vardır. Nüshanın başında eserin adı "Şehnâme-i Türki" olarak kayıtlıdır. İstinsah tarihi ve müstensihisi belli değildir.

24 Gibb, tercümesinde İstanbul'da yapılan tarihsiz baskıyı (T) esas almış, buna sonradan gördüğü India Office (I. O) ve Quatrigh (Q) nüshalarındaki fazla hikâyelerin özetlerini ekleyerek hikâye sayısını 112'ye çıkarmıştır. Diğer karşılaştırmalarla bu çalışmada hikâye sayısı 138 olmuştur.

olan hatun bunu fırsat bilip aşkını şehzadeye söyler. Kendisiyle birlikte olursa şahı da öldürüp onu tahta geçirebileceğini anlatır. Şehzadeden müsbet-menfi hiçbir cevap alamayınca da boynuna sarılmak ister. Şehzade elinin tersiyle kadının suratına bir tokat atıp ağzından burnundan kan gelmesine sebep olur. Bunun üzerine kadın kendisinin şehzade tarafından padişaha ihbar edileceği korkusuyla bağırıp çağırarak şehzadenin kendisine saldırdığını, tecavüze teşebbüs ettiğini söyler ve öldürülmesini ister. Bu iftiraya inanan şah canından çok sevdiği oğlunun idamını emreder. Şahın kırk veziri vardır. Bunlardan biri oğlanın hemen öldürülmemesini, idamın ertelenip ertesi güne bırakılmasını talep eder. Ertesi sabah idam öncesi birinci vezir söz alıp kadınların fitnelerine dair bir hikâye anlatır. Şah anlatılanlardan etkilenerek idamdan vazgeçip şehzadeyi zindana gönderir. Akşam hatun bir hikâye anlatarak şahı kandırıp tekrar idama razı ederse de sabah ikinci vezir yine bir hikâye anlatarak idamın ertelenmesini sağlar. Böylece kırk gün her vezir bir hikâye anlatarak idamı ertelemeyi başarır da her gece hatun bir hikâyeyle şahı idama razı etmektedir. Kırk birinci gün artık kesin idamına karar verilen şehzade siyaset meydanında ölüme hazırlanırken, kendisini konuşmaması için ikna eden hocası çıka gelir. Artık talihinin düzeldiğini ve konuşabileceğini söyler. Şehzade de her şeyi baştan sona anlatır. Hatunun iftirası hizmetçilerin tanıklığıyla da ortaya çıkınca onu bir atın kuyruğuna bağlayıp sahraya sürerek cezalandırırlar.

Bu çerçeve içinde kırk vezir, her gün bir hikâye anlatarak idamı ertelemeye çalışırken, hatun da kırk gece birer hikâye anlatarak idamın hemen gerçekleşmesi için şahı etkilemeye çalışır.

1. Vezirin Hikâyesi:

a. Ara Hikâye: Hz. Muhammed'in gusül abdesti almaya giderken suya ulaşmadan ölmek korkusuyla teyemmüm etmesinin hikâyesi.

b. Ana Hikâye: Meşhur Şeyh Şehabeddin-i Maktul Hz. Muhammed'in mi'racı çıktığına inanmayan Mısır şahına, göz açıp kapayıncaya kadar kısa bir zaman içinde çok meşakkatli 7 yıl yaşatır. Bu duruma çok kızan Şah Şeyhten intikam almak için birçok teşebbüste bulunur. Fakat başaramaz. Sonunda onunla sözde dostluk kurup yanına cariyeler gönderir. Onlardan şeyhin gusülsüz iken tılsım gücünün olmadığını öğrenir. Şeyh bir cariyenin hazırladığı tuzak sonucu gusülsüz iken öldürülür.

Hatunun 1. Hikâyesi:

Bir padişah, oğlunun hem edebli, hem bilgili yetişmesi için her türlü sert tedbiri alır. Gerektiğinde döver, gerektiğinde zindana atar. Başka bir padişah da, oğlunu gayet rahat, şımarık bir tarzda yetiştirir. Bir gün bu şımarık çocuk babasına kızarak onu öldürüp tahta geçer. Çevresindekilere zulm etmeye

başlayınca halk birinci padişaha bir mektup yazarak oğlunu, başlarına göndermesini isterler. O gelince de şımarık şehzadeyi yakalayıp ona teslim ederler.

2. Vezirin Hikâyesi:

Hindistan'da bir tüccar (Hoca), kendi yokluğunda karısına arkadaş olması için bir tuti satın alır. Çok güzel olan kadının genç bir dostu vardır. Tüccarın evde olmadığı geceler dostunu çağırıp sabaha kadar eğlenmektedir. Tuti bu durumu tüccara anlatır. Kadın, kuşun yalan söylediğini ispat için kuşa bir hile yaparak onu kocasının gözünden düşürüp, kocası nezdindeki kendi itibarını tekrar elde ettiği gibi dostuyla yaşadığı eğlenceli hayatına da devam eder.

Hatunun 2. Hikâyesi:

Lokman hekime kızan padişah onu bir kuyuya hapsedirir. Fakat hekim kendi yaptığı ilaçlarla kuyu içinde uzun süre hayatta kalmayı başarır. Padişah ölür, şehzade tahta geçer, fakat hastalanır. Çevresindekiler hayıflanarak Lokman hekimen bahsederler. O da kuyunun açılıp bakılmasını ister. Dediği yapılır, Lokman'ı hayretler içerisinde kuyudan çıkarırlar. Kırk günde eski haline gelen Lokman, hasta padişahın, oğlunun boğazlanarak kanından merhem yapılınca iyileşeceğini söyler. Önce razı olmayan padişah ızdırabı artınca mecburen razı olur. Lokman, çocuğu boğazlar gibi boynuna bıçağı sırtınca heyecandan feryad edip bağırarak padişahın ağzından siyah bir madde fırlar. Padişah hemen iyileşir.

3. Vezirin Hikâyesi:

a. Ana Hikâye: Yaşlı bir padişah ölüme yaklaştığını anlayınca tahtı üç oğlundan birine bırakmak ister. Seçim için de her birine 3 gün saltanatı teslim eder. Tahta geçen şehzadeler katil, zani ve hırsız üç suçluyla denenir. Büyük şehzade bunları bağışlar. Ortanca şehzade üçünü de hemen öldürtür. Küçük şehzade ise şahitleri de dinleyerek herkese gereken cezayı verir. Halk da küçük şehzadeyi beğenmektedir. Diğer kardeşler buna itiraz edip küçük kardeşlerinin kendi sorularına cevap vermesini isterler. Bütün sorulara gereken cevabı veren küçük şehzade tahtı elde eder.

b. Ara Hikâye: Yaşlı kral ölmeden evvel, öldükten sonra kendisine yapılacak cenaze merasiminin provasını yaptırır.

Hatunun 3. Hikâyesi:

Güçlü bir padişah, vezirlerinin tavsiyesine uyan zayıf padişaha savaş açar. Zayıf padişah, vezirlerinin oyunlarıyla, önce gece baskını, sonra kaçır gibi görünüp düşmanı ortaya alma taktiği, daha sonra da kadın gönderip

hançerletmek, zehirletmek yoluyla güçlü padişahı mağlup eder. Mağlup padişahı bu durumda da savaştan vazgeçiremeyince, bir oyunla onun bazı vezirleri arasına fitne sokarak onların dağılmalarını sağlarlar. Son hamlede ise güçlü padişahın vezirleri, zayıf padişahı davet edip kendi padişahlarını yakalayarak, zayıf padişaha teslim ederler.

4. Vezirin Hikâyesi:

a. Ara Hikâye: Hz. Musa Ad kavmini dinine davet ederse de onlar kabul etmez. Ad kavminin lideri Evc bin Unuk ile savaşan Hz. Musa, çok büyük ve güçlü olan Evc'i meleklerin de yardımıyla öldürür.

b. Ana Hikâye: Hz. Musa şeyh Bel'am Baver'in ülkesine ordusuyla birlikte girmek ister. Halk şeyhin dua ederek Hz. Musa'nın gelişini engellemesini isterler. Şeyh ise razı olmayarak "o peygamberdir bunu ona yapamam" deyip dua etmez. Fakat çevresindekiler şeyhin karısını çeşitli hediyelerle kandırarak şeyhi ikna etmesini isterler. Kadının ısrarlarına ve bağırıp çağırmalarına dayanamayan şeyh mecburen dua eder. Hz. Musa 12 fersah mesafede 40 yıl dolaşır. Sonunda Hz. Musa Allah'a yalvarır. Şeyh imansız olarak ölür.

Hatunun 4. Hikâyesi:

Hızır'ı görmek aşkıyla dolu bir padişaha bir sofuyü, kendisini üç yıl beslerse dileğini yerine getirebileceğini söyler. Padişah sofuya, sözünü zamanında yerine getirmezse öldürüleceğini bildirir. Sofu "üç yıl içinde ya padişah ölür ya ben ölürüm ya da bağışlanırım" düşüncesiyle şartı kabul eder. Üç yıl sonunda padişahın huzuruna çıkartılırken yanına genç birisi gelerek kendisini de beraber padişaha götürmesini ister. Huzurda, vezirlerin ilki sofunun parçalanarak, ikincisi kaynatılarak cezalandırılmasını isterken, üçüncüsü bağışlanmasını talep eder. O zaman sofunun yanında gelen genç, vezirlerin menşeyini anlatarak kendisinin Hızır olduğunu söyler ve kaybolur.

5. Vezirin Hikâyesi:

Hızır'ın devamlı ziyaret ettiği bir vezir, dünya hayatının önemsizliğini düşünerek emekliliğini ister. Ondan sonra da Hızır'ın ziyaretleri kesilir. Vezir bunun sebebini düşünürken gelen Hızır, onun görevini sürdürdüğü müddetçe aralarındaki ilişkinin devam edebileceğini söyler. Vezir bunun üzerine tekrar eski görevine geri döner. Hızır'ın ziyaretleri de devam eder.

Hatunun 5. Hikâyesi:

a. Ara Hikâye: Soğuktan donmak üzere olan bir yılana acıyarak, onu koynunda ısıtmaya çalışan bir kişi yılanın kendini sokmasıyla ölür.

b. Ana Hikâye: Mağribli bir büyücü, bir oğlan çocuğuna aşık olur. Çocuk durumu babasına anlatır. Babanın da uygun görmesi sayesinde mağribli ile birlikte giden çocuk ondan hazine yerini bulmak için gerekli tılsımları öğrenmek ister. Önce bildiklerini öğretmekten çekinen mağribli, çocuğun ısrarlarına dayanamaz, bir takım bilgileri ona verir. Çocuk bütün bilgileri elde ettikten sonra onu öldüreceğini babasına anlatırken bunları duyan mağribli ortadan kaybolur. Sırların tek sahibi olarak kalır.

6. Vezirin Hikâyesi:

Hız. İsa zamanında birbirlerini çok seven bir terzi ile karısı "kim önce ölürse, hayatta kalan ölenin mezarının başında üç gün beklesin" diye kararlaştırırlar. Kadın önce ölür. Terzi, karısının mezarı başında üç gün yas tutar. Üçüncü gün Hz. İsa oradan geçerken terziyi görür. Durumdan haberdar olunca ona acıyarak dua eder. Kadın canlanır. Terzi evden giyecek almaya gince kadın oradan geçmekte olan bir şehzadeyle "kimsem yok" diyerek gider. Terzi olaydan haberdar olunca karısını geri ister. Kadın onun yabancı olduğunu, kendisini tanımadığını söyleyince Hz. İsa tekrar devreye girip dua eder. Kadın yeniden ölür. Terzi de ağlayıp sızlandığına pişman olur.

Hatunun 6. Hikâyesi:

a. Ara Hikâye: Hatun rüyasında, padişahın elindeki mücevherli topun şehzade tarafından alınıp yere vurularak parçalandığını anlatır. Rüyada kadın parçalanana topun kırıklarını toplayıp şaha vermektedir.

b. Ana Hikâye: Ticaret için yola çıkan bir tüccar, haramiler tarafından soyulup esir edilir. Karısına da tecavüz edilir. Bir fırsatını bulup kaçan tüccar ve karısı 9 ay sonra bir oğlan çocuğu sahibi olurlar. Tüccar çocuğun haramilerden olduğunu bildiğinden onu bir cami avlusuna bırakır. Padişah gezerken çocuğu görüp evlat edinir. Çocuk büyüyünce kardeşi zannettiği padişahın kızına aşık olup onu kaçıtır. Padişah arkasından yetişirse de savaşta evlatlığı tarafından öldürülür. Çocuk kızı da tahtı da elde eder. Zulmüyle herkesi hayatından bezdirir.

c. Ara Hikâye: Bir genç bütün ilimleri öğrendiği için gururlanmakta, "ben şu kadar kitap okudum" diye övünmektedir. Sanatkâr kardeşi onun feraset ilmini okuyup okumadığını sorar ve onu mahcup eder.

7. Vezirin Hikâyesi:

a. Ana Hikâye: Bir şahın iki veziri vardır. Birisi akıllı, zeki diğeri cahildir. Şah cahil vezirin teşvikiyle ulufesiz asker sahibi olmak ister. Fakat akıllı vezir, bir salonu asker resimleriyle süsleyerek ulufesiz askerinin ancak resimdeki

asker gibi olabileceğini anlatır. Şah askerin ihtiyacının karşılanması gerektiğini anlar.

b. Ara Hikâye

Bir beyin yanında çalışan yiğit, kendisine kaltaban lakabıyla hitab edilmesini ister. Sonra başka bir beyin yanında çalışırken eski beyinin aynı şekilde hitabına karşı gelerek bir daha söylememesini rica eder.

Hatunun 7. Hikâyesi:

Süleyman Peygamberin yanında iyi bir mevki olan erkek serçe, bir gün dışısının yanına gider. Dişi serçe onun bütün vaktini peygamberin yanında geçirdiğinden yakınırken simurg erkek serçenin Süleyman Peygamber tarafından çağırıldığı haberini getirir. Erkek serçe eşinin yanında övünüp yüksekten atarak, peygamberin sarayını başına yıkacağı tehdidinde bulunur. Bu durum peygambere anlatılınca o, erkek serçenin yanında dışısının bulunduğunu anlar. Cesareti ve feraseti dolayısıyla onu kendisine nedim yapar.

8. Vezirin Hikâyesi:

Bir vezir, hamamda parmağından düşen yüzüğün batmadığını görünce iyi talihinin en üst seviyede olduğunu, zevale başlayacağını anlar ve hazinelerini saklar. 10 yıl hapisteye kalır. Bir gün hapisteyken en sevdiği yemeğe iki fare düştüğünü görünce de kötü talihinin sona erdiğini, şansının döndüğünü anlar. Yeniden vezirlik makamına getirilir.

Hatunun 8. Hikâyesi:

a. Ara Hikâye: Bir kişinin elini kesmişler ağlamamış. Bir başkasının elinin kesildiğini görünce feryada başlamış. Sebebi sorulduğunda "sizin içinizde bu hali bilen yoktu, halden anlayanı buldum ondan ağlarım" demiş.

b. Ana Hikâye: Bir şah, ölmeden evvel üç oğluna bir kutu mücevheri miras olarak bırakır. Oğullardan biri, kimseye görünmeden mücevherleri çalar. Hırsızın kim olduğunu anlamak için kadıya başvururlar. Kadı bir hikâye anlatarak hikâye kahramanlarından kimin mürüvvetli olduğunu sorar. Mücevherleri çalan şehzade anlatılan hikâyedeki hırsızdan yana tavır gösterince hırsızın o olduğu anlaşılmış, problem çözülmüş olur.

c. Ara Hikâye: (Kadı hikâyesi) Daha önce başka bir erkekle ilişkisi olan bir kızı akrabasıyla nişanlarlar. Kız eski sevgilisine, gerdek gecesi kendisiyle buluşmadan gerdeğe girmeyeceğine dair söz verir. Düğün olur, gelin damada önceki sözünden bahseder. Damat, kızın gitmesi için izin verir. Gelin eski sevgilisine giderken yolda bir hırsızla karşılaşır fakat ona durumu anlatınca

hırsız ona dokunmaz, hatta yardımcı olur. Gelin eski sevgilisinin yanına gider. Eski sevgili damadın davranışından etkilenerek geline zarar vermeden onu tekrar damadın yanına gönderir.

9. Vezirin Hikâyesi:

Harun Reşid tahta geçince tebrik için kimse gelmez. Bir müddet bekler. Sonra, gelenlerin hapsedilmesini ister. Bu kızgın anında bir cariye yemek getirirken halifenin üzerine yemek dökülür. Halife cariyeyi öldürmek isterse de cariye bir ayet okuyarak bağışlanmasını sağlar. Cariye bir ayet daha okur zindandakiler, bir başka ayet okuyunca da bütün köleler bağışlanır ve ayrıca çeşitli ih-sanlara kavuşurlar.

Hatunun 9. Hikâyesi:

a. Ana Hikâye: Ölüm döşeğindeki bir şah, üç oğluna nasihatlar vererek, birinin her ilde bir ev yapmasını, diğersinin her gece bir bakireyle evlenmesini, ötekinin de her zaman bal kaymak yemesini tavsiye eder. Baba ölünce çocuklar vasiyetin gereğini yapmaya başlarlar. Bir akıllı kişi bunların yaptığının yanlış olduğunu; her ilde bir dost edinilmesini, nefsini yenerek her gece bir bakireyle oluyormuş gibi lezzet alınacağını, sabırla her yiyeceğin bal, kaymak gibi lezzetli olacağını temsili bir hikâyeye anlatır.

b. Ara Hikâye: Bir padişah düşmanlarından vergi ister. Bunlar papazlarını göndererek sorulan sorulara cevap verilirse vergi vereceklerini bildirirler. Papazın el işaretleriyle sorduğu sorulara bilginler cevap veremez. Bir abdal papazın el işaretleriyle sorduğu soruları yine el işaretleriyle cevaplandırır. Birbirlerini anladıklarını zanneden papazlar ve abdal ayrı şeyler düşünmekle birlikte işaretler uygun düşmüştür. Papazlar vergiyi ödeyerek geri dönerler.

c. Ara Hikâye: Bayezid-i Bistami yaralı bir köpeğe acıyarak onu iyileştirir. İyileşen köpek onun bacağına ısırır. Sonra da bunun hoş karşılanmasını, çünkü kendi cibilliyetinin bunu gerektirdiğini söyler.

10. Vezirin Hikâyesi:

a. Ara Hikâye: Nuşirevan'ın meşhur çanına, bitkin bir eşek sürünür. Nuşirevan onu tumar ettirip iyileştirir.

b. Ana Hikâye: Mısır'da hilekâr bir kadın değerli bir elbiseyi gösterip pahasını tesbit ettirdikten sonra dışarıda onu değersiz bir başka elbiseyle değiştirip tüccara rehin bırakarak çokça para alır. Durum anlaşılınca tekrar bir hile ile kadın ortaya çıkartılır. Sonunda tüccar parasını geri alır, hilekâr kadın cezalandırılır.

Hatunun 10. Hikâyesi:

Bir padişahın çok sevdiği ahur-saları, vezirler tarafından oldukça kıskanılmaktadır. Daima doğruyu söyleyen, dürüst ahur-salara yalan söyletmek için vezirin fitneci kızı görevlendirilir. Kız bir gece ahur-saların yanına gelerek cilveyle kandırıp şahın en çok sevdiği atı kestirerek ciğerini yer. Ertesi gün şah atını isteyincene diyeceğini düşünen ahur-salar gece yanında kimse olmadığı için yorganı yuvarlayıp insan gibi dikerek onunla meşveret eder ve doğruyu söylemeye karar verir. Sabah at istenince padişaha işin gerçeğini anlatır. Bu cesareti ve dürüstlüğünden dolayı bağışlanarak mükafatlandırılır, hatta vezirin kendini zorda bırakan kızıyla evlendirilir.

11. Vezirin Hikâyesi:

a. Ara Hikâye: Avcının tuzağına bir ceylan yakalanır. Ceylan çevresinde gezen sıçana tuzağın iplerini kesmesi için yalvarır. Sıçan ipleri kesmez. Tam o sırada bir kartal gelip sıçanı kaparak kendine yem yapar. Bir müddet sonra gelen avcı da ceylana acır. Ona kıyamayarak serbest bırakır.

b. Ana Hikâye: Mısır padişahının iki oğlu vardır. Birini terzilik öğrenmesi için ustaya yollar. İyi bir terzi olan oğul, babası ölünce tahta geçen kardeşinden korkarak Mekke'ye kaçar. Ka'be'de tavaf ederken bir mücevher torbası bulur. Biraz sonra ağlayıp feryad eden bir tüccara ait olduğunu anladığı mücevher torbasını geri verir. Tüccar mükafat olarak ona dua etmeyi teklif eder. Duayı kabul eden terzi onunla Bağdat'a gelmek ister. Tüccar, terziyi Bağdat'ta bir tanıdığının dükkanına yerleştirir. Bir gün tüccar, karısıyla kavga eder, talak vaki olur. Karısını kaybetmek istemeyen tüccar hulle için terziyi çağırır. Tüccarın karısıyla nikahlanan terzi, kadına, kadın da terziye aşık olur. Kadın kendisini boşamaması için terziyi ikna eder ve tüccara ne demesi gerektiğini öğretir. Tüccar, terzinin karısını boşamaması üzerine üzüntüsünden hastalanır. Ka'be'de herşeyini terziye bağışlaması için dua ettiğini, bu duasının kabul olduğunu terziye söyler ve vefat eder.

Hatunun 11. Hikâyesi:

Ölüm döşeğindeki tüccar iki oğluna büyük bir miras bırakır. Fakat çocuklar kısa zamanda mirası boş yere harcayarak dilenci haline gelirler. Çevrelerindeki tüccarlar kendi çocuklarına kötü örnek olur düşüncesiyle bunları padişaha şikayet ederek idamlarını isterler. Çocuklar, babalarının kendilerini Allah'a değil paraya, mala ısmarladığı için bu hale geldiklerini söyleyerek ölümden kurtulurlar. Padişah, bunlara birer köy bağışlayarak geçimlerini temin etmelerini ister.

12. Vezirin Hikâyesi:

Bir padişahın çok sevdiği, sözünden çıkmadığı vezirinin bir oğlu vardır. Padişah bu çocuğu da çok sevmekte, yanından hiç ayırmamaktadır. Bir gün sarhoş iken çocuğun başkalarıyla oynadığını görünce onun öldürülmesini emreder. Çocuk babası tarafından kurtarılır ve saklanır. Sabah aklı başına gelip yaptığını hatırlayan padişah kahrolur, çok üzülür, üzüntüsü uzun müddet devam eder. Sonunda vezir, oğlunun ölmediğini söyleyerek, onu saraya getirir. Padişah vicdan azabından kurtulur. Her şeyini çocuğa bırakır.

Hatunun 12. Hikâyesi:

Yüz yıl savma'adan çıkmadan ibadet eden bir şeyhe padişahın hasta kızını iyileştirmek üzere getirirler. Şeytan şeyhi kışkırtarak kıza tecavüz etmesini, sonra da öldürmesini sağlar. Padişahın adamlarını da durumdan haberdar eder. Şeyh yakalanıp idamına karar verilir. Şeytan şeyhin kendisine tapması karşılığında hayatını kurtaracağını söyler. Gözüyle şeytana secde eden şeyh imansız ölür.

13. Vezirin Hikâyesi:

a. Ara Hikâye: Bir padişahın huzuruna gelen bir abdal "ben senin mabudunum" der. Padişah da abdalin durumunu anlar ve "öyleyse şu küçük gözlü çocuğun gözünü büyüt de görelim" der. Abdal ise "biz iki kardeşiz, ben belden aşağısıyla, öteki kardeşim belden yukarısıyla ilgilenir. Aşağıda büyütülecek bir şey varsa söyle" cevabını verince padişah abdalin irfanından hoşlanır ve onu mükafatlandırır.

b. Ana Hikâye: Sultan Mahmud'dan ulufe alıvermesi için bir derviş Has Ayas'a başvurur. Has Ayas "padişaha, ben kuş dilini bilirim" dersene sana ulufe alırım der. Sonra içeri girip padişahın kuş dilini öğrenmek için kendisini dervişin yanına göndermesini ister. Bir müddet gezen Has Ayas geri döner. Bir gün av esnasında iki baykuşun ne konuştuğunu soran Sultan Mahmud'a, "biri ötekinin kızını istiyor, öteki de başlık olarak on bin harabe talep ediyor. Diğeri ise Sultan Mahmud'un başta olduğu bir zamanda on bin harabenin lafı mı olur, istersen yirmi bin harabe vereyim" dediğini söyler. Sultan Mahmud bunun üzerine bütün ülkeyi yeniden imar ettirir.

Hatunun 13. Hikâyesi:

a. Ara Hikâye: (Hatunun rüyası) Hatun rüyasında kırk başlı bir ejderhanın tahtıyla birlikte padişahı yutmak istediğini, fakat yutamadığını, üç kere denedikten sonra bırakıp kırk başından zehir saçarken kendisinin padişahı, kaçması için uyardığını anlatır.

b. Ana Hikâye: Bir dokumacı, şahın yanına gelerek sadece helal-zâde-lerin görebileceği, haram-zâdelerin göremeyeceği bir elbise yapabileceğini söyler. Padişah dokumacının bütün isteklerini yerine getirir. Onun dokuduğu nesneyi göremediği için kendinin haram-zâde olduğu şüphesine kapılır. Herkes de öyle düşünür. Sonunda dokumacının sahtekârlığı anlaşılır.

14. Vezirin Hikâyesi:

Talihi ters dönen bir şehzadenin 30 yıl bu şanssızlıktan kurtulamayacağı müneccimler tarafından bildirilir. Şehzade bir gün iki çocuğuyla gezerken denizde haramiler tarafından kaçırılır ve satılır. İnsan yiyen bir grubun eline düşer, fakat kurtulup onları tek başına yener. Haramilerin reisi kendini bağışlaması karşılığında ona kızını verir. Evlendiği kız vefat edince cenazeyle birlikte şehzade de bir kuyuya bırakılır. Kuyuda başka bir kadınla karşılaşır. Onunla birlikte kuyudan yol bulup çıkar. Günlerce dehlizlerde, denizlerde dolaşırlar. Bir gün başsız, acaip yaratıklar tarafından yakalanırlar. Bunların padişahı şehzadenin macerasını dinleyince ona acıyıp kızını verir. Artık 30 yıl tamamlanmış, şansı da dönmüştür. O ülkeye padişah olur. Bir gün bir frenk, satmak için iki esir getirir. Bunlar esir edilen oğullarıdır. Sonunda onlara da kavuşur.

Hatunun 14. Hikâyesi:

Çocuksuz bir padişah, duası kabul olan bir şeyhten oğlu olması için dua talep eder. Şeyh tekkeye bir koç göndermesini ister. Padişahın bir oğlu olur. Padişah iki kez daha aynı talepte bulunur. İkincide koyun, üçüncüde ise bir katırı tekkeye gönderir. Üç oğlundan ilki kahraman, bahadır, ikincisi anlayışlı, zeki, üçüncüsü ise inatçı ve acımasız olur. Padişah bu haram-zâde oğlunu öldürmeyince rahat edemez. Sonunda onu öldürmek zorunda kalır.

15. Vezirin Hikâyesi:

Bir terzinin hilekâr ve iffetsiz karısı, cariyesini pamuk attırmak için hallaca gönderir. Hallac iş esnasında cariyeye uygunsuz davranışlarda bulunur. Geri dönen cariyeye hanımına olayı anlatır. Hanım akşam eve gelmesi için hallaca haber gönderir. Gece gelen hallac ile yatarken kocası bunları yakalarsa da kadının hileleriyle birşeyden haberdar olmaz.

Hatunun 15. Hikâyesi:

a. Ana Hikâye: Birkaç esrarkeş buldukları altınla bir miktar yiyecek alıp bir viraneliğe giderler. Fakat kapıyı kapatmayı unuturlar. Kapı kapatma hususunda tartışırken birisi "ilk kim konuşursa kapıyı o kapatsın" der. Hepsi susar.

O arada içeri köpekler girip bütün yiyecekleri bitirirler, üstelik birinin ağzını yüzünü yalarken dudağını ısırırlar. Dudağı ısırılan kişi bağıınca ilk onun konuştuğunu, kapıyı onun kapatması gerektiğini söylerler. Fakat iş işten geçmiştir.

b. Ara Hikâye: Dört esrarkeş bir ırmak kenarında oturup yemek yerlerken birisi 'şu ırmak bal olaydı', diğeri 'pirinç olaydı', öteki, 'pişmiş olaydı' diye hayal kurmaktadır. Dördüncüleri bu sözleri duyunca "beni davet etmeden yemeğe başladınız yoldaşlık böyle mi olur" deyip onların yanından ayrılır.

16. Vezirin Hikâyesi:

a. Ara Hikâye: Hz. Peygambere bir toplulukta çeşitli sorular sorulur, peygamber bunlara ikna edici cevaplar verir.

b. Ana Hikâye: Bir savaş dönüşü Hz. Ali bir sahrada 70 bin kişilik bir kalabalık görür. İçlerinden birine orada toplanmalarının sebebini sorar. "Kaldığı yerden yılda bir kez çıkarak bize hitab eden rahibimizi dinlemek için toplandık" cevabını alır. Bunların arasına girip oturur. Fakat rahip "aranızda Muhammedî var" diye konuşmaz. Hz. Ali ortaya çıkmak zorunda kalır. Orada Hz. Ali'ye rahip tarafından sorulan soruları Hz. Ali cevaplandırır. Hz. Ali'nin sorularına ise kimse cevap veremez. Önce rahip sonra da bütün topluluk müslüman olur.

Hatunun 16. Hikâyesi:

Konstantiniyye tekfuru sıçanlardan halkının muztarip olduğunu söyleyerek Ebu Ali Sina'dan yardım ister. Ebu Ali Sina şehir kapısında beklemesi ve gülmemesi şartıyla sıçanları şehirden çıkaracağını söyler. Bir sıçanı öldürüp dördünün omuzuna yerleştirir. Kaval çalarak bütün sıçanları şehir kapısından çıkarmaya çalışırken tekfur güler. Dışarı çıkan sıçanlar ölür, içeridekiler tekrar şehre dağılır.

17. Vezirin Hikâyesi:

Bir Türk, çift sürerken hazine bulur. Karısına söylemekten çekinir. Onu denemek için kışından karga çıktığını söyler. Kadın bu sırrı saklayamaz. Ertesi gün bu sırrının herkesin ağzında dolaştığını görünce karısına inanılmayacağını anlar. Bir ara altınların iki parçasını alıp demirciye götürür. Kendisine saban demiri yapmasını ister. Demirci altınlar yerine demirden yaptığı aleti verir. Kendi madeninin sarı olduğunu söyleyen Türk onu padişaha şikayet ederek altınlarını geri alırsa da kimseye güvenemeyeceğini anlar. Hazineyi harcayamadan ölür.

Hatunun 17. Hikâyesi:

Yuvalannda yavrularını besleyen dişi ve erkek kuşlar yuvaya hücum eden yılanı gördükleri halde kaçmaz, yavrularını vermemek için onunla mücadele ederler. Yılan ikisini de yediği gibi yavruları da yutar.

18. Vezirin Hikâyesi:

Bir bahçıvanın eşiği kaybolur. Bağını sulaması ve ununu öğütmesi gerekmektedir. Günlerden cumadır. Bu arada cuma namazını da eda etmek ister. Zaman darlığından diğer işlerini bırakıp cuma namazına gider. Döndüğünde eşiğinin bulunmuş, bahçesinin sulanmış, ununun öğütülmüş olduğunu görür.

Hatunun 18. Hikâyesi:

Bağdat'ta bir kadın, oğlunun sanat öğrenmesini ister. Oğul bir sanat beğenip öğrenemez. Sonunda remmallikte karar kılınır. Üstad remmal, bildiklerini oğlana öğretir. Bir gün koyun olup oğlana kendisini pazarda satmasını, fakat ipi vermemesini ister. Satılan üstad bir müddet sonra geri gelir. Ertesi gün at olur satılır, tekrar geri gelir. Remmallığı öğrenen oğlan bir müddet sonra anasının yanına gider. "Ben bir hamam olacağım, sat, parasını al, fakat anahtarını verme" der. Üstad remmalin bundan haberi olur. Hamamı anahtarıyla almak ister. Oğlan üstadının geldiğini anlayınca güvercin olup kaçar. Üstad, şahin olup kovalar. Oğlan gül olup bir padişahın önüne düşer. Üstad çalgıcı olup padişahı eğlendirir ve ondan elindeki gülü ister. Padişah gülü önce vermek istemez. Israrlar karşısında razı olur. Padişah gülüverirken gül şeklindeki oğlan darı olup saçılır. Üstad, horoz olup onları toplar. Bir darı tanesi padişahın dizi dibinde kalır. Silkinip insan kılığına giren oğlan horozun başını kopararak üstadını ortadan kaldırır.

19. Vezirin Hikâyesi:

Padişahın kızı hizmetkârlardan birinin oğluna aşık olur. Aşkından takati kalmaz, hastalanır. Sonunda dadısına derdini anlatır. Dadı, gizlice oğlanın evine gidip onu bayıltarak kızın yanına getirir. İki genç aşık sabaha kadar birlikte kalırlar. Sabah vakti dadı oğlanı yine bayıltıp evine geri götürür. Oğlan rüya gördüğünü zannetmektedir.

Hatunun 19. Hikâyesi:

Bir padişahın dualar, adaklar sonunda bir oğlu olur. Fakat üç yaşında hastalanır. Durdine hekimler çare bulamaz ve çocuk ölür. Cesedin karnını açarlar, kalp üzerinde bir kemik bulunduğunu görürler. Padişah kemiği alıp onu bir bıçağa sap yaptırır ve devamlı yanında taşır. Bir gün karpuz yerken bıçağı

karpuzun üzerinde bırakır. Bıçak sapının karpuzla temas eden kısmının eridiğini görünce hastalığın çaresinin karpuz olduğunu anlar. Zamanında anlamadığı ve oğlunu kurtaramadığı için hayıflanır.

20. Vezirin Hikâyesi:

a. Ara Hikâye: Bir gün Aydınöğlu'nun huzuruna bir derviş gelir. Şiirler ve güzel sözlerle onun sevgisini kazanır. Akşam ocak başında ona bir hikâye anlatır.

b. Ana Hikâye: Bir padişah dervişe Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'yi sevip sevmediğini sorar. O da hiçbirini sevmediğini, bezza-zistandaki kulağı küpeli güzeli sevdiğini söyler.

c. Ara Hikâye: Aydınöğlu'nun huzurundaki derviş bir hayli zaman geçtiği halde gitmez. Gitmesi için üstü kapalı laflar söylenir fakat anlamak istemez. Sonunda derviş "boşuna uğraşma, pencerenin bir yanında sen yat, bir yanında ben yatayım" der.

Hatunun 20. Hikâyesi:

Sultan Mahmud tarafından malı gaspedilerek vezirlikten azledilen Hasan Meymendî, sokakta oynayan çocuklardan öğrendikleriyle geri dönüp "ömrümü sana vezirlik yolunda harcadım, malımı, makamımı elimden aldın öyleyse gençliğimi geri ver" der. Sultan Mahmud onu tekrar vezirliğe atamak zorunda kalır.

21. Vezirin Hikâyesi:

a. Ara Hikâye: Cebrail, Hz. Adem'e cennetten on elma getirerek bunlardan Hz. Havva'ya yedirmemesini söyler. Hz. Adem, bir elmayı yer ve oradan ayrılmak zorunda kalır. Elmaları yememesini ikaz ettiği halde Hz. Havva kalan dokuz elmayı yer. Bundan dolayı erkekteki şehvet bir ise kadındaki şehvet dokuzdur.

b. Ana Hikâye: Mekke'de kıtlık olur. Bir kadında bolca buğday bulunmaktadır. Bir genç parayla buğday almaya gelir. Kadın şayet kendisiyle beraber olursa buğdayı vereceğini söyler. Genç razı olmayınca da iftira ile tehdit eder. Genç razı olmuş gibi görünerek yan odada hazırlanmak istediğini söyler. Niyeti kendini kısırlaştırmaktır. O odada dışarıya açılan bir kapı görür. Hemen dışarı çıkar. Kapının önünde on deve yükü buğdayın kendisini beklediğini görür.

Hatunun 21. Hikâyesi:

Genç bir dolandırıcı, ustasının ısrarıyla bir filorilik helva alması, fakat filoriyi de geri getirmesi için pazara gönderilir. Dolandırıcı helvayı alır, sonra

da filoriyi çalar. Helvacı bir oyunla parayı tekrar geri alırsa da dolandırıcı helvacının evine gidip kadın kılığına girerek parayı alır. Helvacı çaldırdığı parayı yine geri almayı başarır. Fakat sonunda dolandırıcının yataktaki tatlı sözlerine kapılıp parayı kaptırır.

22. Vezirin Hikâyesi:

a. Ana Hikâye: Sultan Mahmud av esnasında siyahlar giymiş ve siyah eşeğe binmiş birini görür. Ona nereye gittiğini sorar. O da padişahın bin altın isteyeceğini söyler. Vermezse beşyüz, onu da vermezse yüz altın verir der. Sultan ya hiç vermezse der. Adam da "vermezse eşeğimin 4 bacağı (filan yere)" der. Sultan Mahmud hemen saraya döner. Gelen adam huzura kabul edilir. Sultan Mahmud adam ne dediyse "olmaz" cevabını verir. Sonunda adam, "kara eşek kapıda dört de bacağı var" deyince adamın bu cesaretinden hoşlanan sultan onun istediğini verir.

b. Ara Hikâye: Hindistan'dan Bağdad'a bir tüccar gelir. Bir abdal sakalını kesip tüccara satmak ister. Tüccar beş para bile vermez. Abdal da "beş para etmeyen sakalı suratında ne taşıyorsun" der. Bu söz tüccarın hoşuna gider. Abdala başta bulunur.

Hatunun 22. Hikâyesi:

Bir şehre gitmekte olan genç, ayakkabı tamircisi dostunun tavsiyesine uyarak gece şehre girmez, su olan yerde konaklar. Burada tabutla atılan bir kızın hayatını kurtarır. Kız kendisini öldürmek isteyen vefasız sevgilisini, gencin yardımıyla gece bulunduğu yerden getirterek öldürür. Kız sonunda şehrin padişahının kızı olduğunu söyler. Babasına kızın yaşadığı haberi ulaştırılır. Padişah kızını bu genç ile evlendirir.

23. Vezirin Hikâyesi:

Hasan Basri hazretleri önce sarraflık yaparmış. Kayser-i Rum'un oğlunun ölüm yıl dönümünde yas törenine katılır. Orada paranın, malın, güzelliğin, makamın, güç ve kuvvetin, dünya zevklerinin bir işe yaramadığını anlar. Ondan sonra dünyevi işleri terkedip derviş olarak kendini Allah yoluna adar.

Hatunun 23. Hikâyesi:

Bir obanın Türkleri şehre alışverişe gider. Donüşte acıkıp karınlarını doyurmak için otururlar. Soğan ekme yerken gözlerinden yaş gelir. Bunları karşılamaya gelen çocuklar babalarının gözyaşlarını görünce geri dönüp birilerinin öldüğünü, babalarının ağladığını söylerler. Obadakiler feryada başlar.

Alışverişten dönenler bu feryat ve figanı duyunca obada bir ölüm olduğunu zannederek onlar da ağlaşmaya başlar. Bu sesleri duyan komşu obalar da her halde biri ölmüş diye ağlar. Sonunda kimin öldüğü araştırılınca gerçek ortaya çıkar.

24. Vezirin Hikâyesi:

a. Ara Hikâye: Hindistan'da bir padişah üç deve yükü kitabın kısaltılıp bir kitap haline getirilmesini ister. Bilginler kitapları özetleyerek bir kitap halinde padişaha sunarlar.

b. Ana Hikâye: Bir padişahın karısının sevdiği başka bir erkek vardır. Devamlı onunla birlikte vakit geçirmektedir. Bir gün kadın sevgiliyle birlikteyken padişah gelir. Kadın genci bir sandığa kapatıp kilitler. Padişah sandıkta ne olduğunu sorunca da "aşığım vardır" der. Gazaba gelen padişah sandığı parçalamak isterse de kadın onu denemek istediğini söyler. Kendisinden şüphelendiği için kocasına serzenişte bulunur ve kendisinden af diler. Sonunda yine eskisi gibi aşığıyla eğlenceye devam eder.

Hatunun 24. Hikâyesi:

Bir abdal avcılıktan anladığını iddia ederek padişahla ava çıkar. Fakat hiçbir şey anlamadığından yapabilirim dediği işleri yapamaz. Ok atamaz, doğan salamaz, at koşturamaz. Padişah bu adama kızarsa da abdalın "doğan uçmasını, at koşmasını bilmiyorsa ben ne yapayım" sözüyle hiddeti geçer, onu bağışlar.

25. Vezirin Hikâyesi:

Bir padişah gezerken, yol üzerindeki bir derviş, ona bin altın karşılığında bir nasihat vermeyi teklif eder. Padişah altınları verip nasihati dinler. "Yapacağın her şeyi sonunu düşünerek yap" nasihatini sarayda her şeyin üzerine yazdırır. Padişahın düşmanı on bin altınla bir zehirli neşter göndererek padişahı öldürtmek isterse de kan almak için çağırılan düşmanın adamı legen üzerindeki yazıyı görünce sonunun ölüm olacağını düşünerek yapacağı işten vazgeçer ve meseleyi padişaha anlatır. Sonunda bağışlanır. Padişah nasihat için ödediği altının karşılığını fazlasıyla almış olur.

Hatunun 25. Hikâyesi:

Halep'li bir bezirganın çalışkan bir oğlu vardır. Bir gün pazardan geçerken kandil dükkanında asılı kandilleri görür. Bir vuruşta kaçını kırabileceğini merak eder. Uzun zaman bir şey öğrenemez. Sonunda derdini hocasına açar. Babası çocuğu kandil dükkânına götürüp kandilleri bir vuruşta

kırdırarak parasını öder, çocuk, merakı giderildiği için önceki gibi dersini öğrenmeye başlar.

26. Vezirin Hikâyesi:

Bir oduncunun hırçın bir karısı vardır. Bir gün oduncu, "dibinde para var" diye karısını bir kuyuya sarkıtp bırakır. Birkaç gün sonra yine acıyarak kuyudan çıkarmak için ip sarkıtır. Kuyudan karısı yerine bir ifrit çıkarak kendisini kuyu dibindeki kadından kurtardığı için oduncuyu ödüllendirmek ister ve padişahın kızını elde etmesine yardımcı olacağına söz verir. Ayrıca kendisi hatırlamadıkça kuyu dibindeki karısı da orada kalacaktır. İfrit, padişahın kızını devasız bir derde uğratar, sonra oduncuyu gönderip kızın iyileşmesini sağlar. Padişah, iyileştirdiği için kızını oduncuya verir. İfrit bu sefer başka bir padişahın kızına musallat olur. Ona aşıktır. Kızı kurtarması için oduncuyu çağırırlar. Oduncu rahatsızlığın kaynağının ifrit olduğunu anlayınca ilk karısının geldiği tehdidiyle ifriti korkutup kaçmasını sağlar, kız da ifritten kurtulur.

Hatunun 26. Hikâyesi:

Bir hasis vezir, padişahın gözde nedimini kıskanmaktadır. Onu padişahın gözünden düşürmek için iftiralar atar sonra da nedime sarmısaklı yemek yedirerek padişahın yanına gönderir. Padişah vezirin sözlerinin doğru olduğunu zannedip bir kağıt yazarak nedimine verip subaşının yanına gönderir. Nedimi elinde kağıtla subaşının yanına giderken gören hasis vezir hediye ümidiyle kağıdı kendisi götürmek ister. Nedim de kağıdı vezire verir. Oysa kağıtta gelenin öldürülmesi istenmektedir. Hasis vezir öldürülür. Sonra da oyunu anlaşılır.

27. Vezirin Hikâyesi

a. Ara Hikâye: Bir padişah ölüm döşeğindeyken bir vasiyetname yazarak oğluna verir ve kendi tecrübelerinden faydalanmasını ister. (İyiliğe iyilikle, kötülüğe de iyilikle mukabele et...v s.)

b. Ana Hikâye: Zengin bir tüccar eğer kendisi öldükten sonra darda kalırsa, kendisini tavandaki çengele asmaı için oğluna vasiyette bulunur. Çocuk babasının ölümünden sonra mirası kısa zamanda harcar. Sonunda vasiyet gereği kendini çengele asınca tavan yıkılır, içinden bir hazine çıkar. Tekrar zengin olan çocuk bundan sonra malının kıymetini bilir.

c. Ara Hikâye: Bu çocuk, bir zaman sonra, bir yılan oynatıcısından küçük bir yılan alır. Yılan kısa bir müddet sonra güzel bir kız şekline girer. Çünkü cinler prensesidir. Kızın babası kızını geri almak için oğlana sihirli bir ayna hediye eder. Oğlan bu ayna sayesinde bir anda istediği yere gitmektedir. Ayna yardımıyla padişahın kızını kaçıtır. Padişah, sihirbazları sayesinde

kızını ve aynayı elde eder. Oğlan kızı kaçırmak için tekrar o şehre gidince yakalanıp bir kuyuya atılır. Kuyuda farelerin hücumuna uğrayan oğlan yanındaki köpek yavrusu sayesinde onlardan kurtulduğu gibi farelerin yardımıyla aynaya tekrar kavuşur. Kızı da kaçıtır. Fakat kızın sihirbaz annesi oğlanı tekrar bularak onu öldürtür. Aynayı ve kızı geri alır.

Hatunun 27. Hikâyesi:

Bir padişah gezerken gayet gösterişli, kalın bıyıklı, güzel sakallı bir genci görür. Ona elbise, silah ve at vererek yanına alır. Bir savaşta bu gencin görünüşüyle bağdaşmayacak korkaklık göstermesi üzerine, padişah onun sakal ve bıyığının kesilmesini emreder.

28. Vezirin Hikâyesi:

Mısır'da bir dolandırıcıyla bir hırsız birbirlerinden haberleri olmadan Delleu'l-muhtel adlı hilekâr bir kadınla evlenirler. İki de bir kaçış esnasında kadın tarafından kendilerine verilen ekme ve koyun kuyruğunun aynı bütünü parçaları olduğunu görünce aynı kadınla evli olduklarını anlarlar. Geri dönüp kadına, hangisini tercih edeceğini sorarlar. Kadın, kim sanatında usta ise onunla evli kalacağını söyler. Dolandırıcı, bir tüccarın para kesesini koynundan çalıp içine yüzüğünü bırakarak tekrar onun koynuna koyar. Sonra da onu mahkemeye verip davayı kazanır. Hırsız da padişahın hazinesini soyar, yatak odasına girip hizmetçisinin ağzından sakızını çalıp padişaha kadının kime ait olması gerektiğini sorar. Padişah uyku içinde, kadının, hırsızın hakkı olduğunu söyler. Dolandırıcı da buna razı olur.

Hatunun 28. Hikâyesi:

Pireler Hz. Süleyman'a iki elçi gönderirler. İnsanların, kendilerini bitlere yaptıkları gibi bir sıkışta öldürmelerini, ovalaya ovalaya öldürmemelerini talep edeceklerdir. Fakat huzurda köse varsa taleplerinden vazgeçeceklerdir. Huzura girilir. Sakalsız birisi çocuk zannedilerek konu açılır. Fakat çocuk zannedilen kişi, bir kösedir. Onun sözleriyle pireler istediklerini elde edemezler. Ondan sonra da köseler hep pirelerin düşmanı olarak kalır.

29. Vezirin Hikâyesi:

Bir köylü Türk, daima erken kuzulayan bir koyunun yavrusunu subaşısına hediye olarak götürür, kesip yedirir. Bu durum koyunu son derece üzer. Sonunda dayanamayıp kendini kayalıklardan aşağı atar. Kesip bakarlar ki koyunun bağı, kesilen kuzularının sayısı kadar delik delik olmuştur.

Hatunun 29. Hikâyesi:

Bir tüccarla bir frenk satranç oynamaktadır. Tüccar mat olup bütün servetini kaybedeceği anda, cariyesinin Farsça taktikleriyle oyunu kazanıp malını kurtarır. Üstelik zengin de olur.

30. Vezirin Hikâyesi:

Harun Reşid'in, Yahya Bermeki'ye emanet ettiği mücevher hokkası saklandığı yerden kaybolur. Kayıp eşyaları bulmada mahir bir kör adam, hokkayı bulmak için çağırılır. Kör, kendi yöntemleriyle hizmetçinin çalıp sakladığı hokkayı bulur.

Hatunun 30. Hikâyesi:

Fuzeyl'in bir oğlu vardır. Bir gün babasının dizinde yatarken kendisini sevip sevmediğini sorar. Fuzeyl sevdiğini söyler. Çocuk da "bir yerde iki sevgi bulunmaz" deyince çocuğu dizinden indirip ona karşı olan muhabbetini giderip Allah'a teveccüh eder.

31. Vezirin Hikâyesi:

Harut ve Marut adlı iki melek, kendilerine nefis verilerek dünyaya gönderilirler. Aşık oldukları bir kadının isteğiyle onun kocasını öldürürler. İki içip zina yaparlar. Sonra da cezalandırılırlar.

Hatunun 31. Hikâyesi:

Bir vezirin edepsiz bir oğlu vardır. Annesi ve babasının, şerrinden aciz kaldıkları bu oğul, babasının cariyesine musallat olur. Cariyenin bütün engellemelerine rağmen ona sahip olmak ister. Kadın razı olmayınca da onu öldürür. Babası ise oğlunu cezalandırmaz, sadece öğüt vermekle yetinir.

32. Vezirin Hikâyesi:

Allah yolunda gaza eden bir peygamberin düşmanları, altın, mücevher vs. ile onun karısını aldatarak gece peygamberi bağlayıp kendilerine teslim etmesi için anlaşılır. Kadın peygamberi denemek için önce ipe bağlar, peygamber ipleri koparınca, ertesi gece de zincirle bağlayıp kurtulamayan kocasını düşmanlarına teslim eder.

Hatunun 32. Hikâyesi:

Yaşlı bir bahçıvan, bahçesine giderken oğlunu eşeğe bindirir. Yolda karşılaştıkları onu kınar. Bahçıvan çocuğu indirip hayvana kendisi biner, yine

kınanır. ikisi birden biri öne diğeri arkaya binerler. Yine alaya alınırlar. Oğlu öne, kendi arkaya oturur, ithama maruz kalır. Sonunda ikisi de yaya olarak bahçeye ulaşırlar.

33. Vezirin Hikâyesi:

Bir tüccar, evine gelen misafire yemek yedirdikten sonra sofradan kalanları köşedeki köpekle kadına verir. İkisi birlikte aynı kaptan artık yiyecekleri yediklerini gören misafir, tüccara bunun sebeğini sorar. Tüccar da ona, kadının kendi karısı olduğunu, onun evdeki hizmetçi âşığı ile birlikte olup kendisini öldürmek istediklerini köpek sayesinde ölümden kurtulup hizmetçiyi öldürdüğünü, kadını öldürmeye kıyamadığını, fakat bu muameleye maruz bıraktığını anlatır.

Hatunun 33. Hikâyesi:

Horasanlı bir köylü övünmeyi çok sevmektedir. Hiçbir şeyi olmadığı halde, her şeyle övünmekteyken bir topluluk içinde oğluna "evdeki küpten yağ doldur" der. (Yağ yoktur). "Boz ata su ver" der. (At yoktur). Oğlu da bunların olmadığını söyleyince mahcup olur. Topluluk tarafından kendisiyle alay edilir.

34. Vezirin Hikâyesi:

Mısır'da Umyan adlı bir fakir, oğlunu Kur'an öğrenmesi için hocaya gönderir. Hoca hediye sırası geldi diye ondan hediye ister. Baba elindeki tek deveyi hediye olarak gönderir. Karısı Umyan'ın bu yaptığına sinirlenir, bağırır çağırır. Gece rüyasında Umyan'ın rızkının Şam'da olduğu, oraya gitmesi gerektiği söylenir. Şam'a giden Umyan'a cami kapısında bir ekmek verip dönmesini isterler. Geri dönen Umyan yine karısının feryat ve figanıyla karşılaşır. Yine bir gün rüyasında evinin köşesini kazması istenir. Köşe kazılır. Toprak altından, üzerinde "Umyan'a Kur'an'a olan saygısından dolayı verilmiştir" ibaresi bulunan bir küp altın çıkar. Aksi kadın, altınları görünce kocasına iltifatlar etmeye başlar. Umyan altınların padişahın hakkı olduğu gerekçesiyle onları padişaha götürse de padişah altınları kendisine geri verir.

Hatunun 34. Hikâyesi:

Konya'da Sultan Alaeddin bir gün tımarhaneyi teftişe gelir. Bir deli, kendisinin akıllı olduğunu sultana inandırır. Üstelik bıçak ustası olduğunu söyleyerek sultanın belindeki bıçağı ister. Sultan bıçağı verince deli kapıyı tutup ölüm tehdidiyle odadaki insan pisliklerini ona temizletir. Sonunda sultan tımarhane bekçisinin gelmesiyle kurtulur.

35. Vezirin Hikâyesi:

Güzelliği dillere destan bir şehzadeyi çok seven bir derviş, ikazlara aldırılmayınca padişah tarafından idama mahkum edilir. İdam esnasında padişah vezirlerin ikazı üzerine cennet ve cehennemi inkar eder. O gece rüyasında kendisini cehenneme gönderilmiş bir halde görür. Sabah dervişi bağışlar. Derviş ise şehzadenin yüzünü görür görmez ruhunu teslim eder. Padişah bu hadiseden sonra oğlunun güzelliğine aşık olanlara hoşgörüyü bakar.

Hatunun 35. Hikâyesi:

Bir yaşlı adam, eşiğinin padişahın vezirlerinden daha akıllı olduğunu iddia eder. Bunu duyan padişah sebebini sorar. Yaşlı adam; eşiğinin ayağını kaçırdığı bir çukura bir daha düşmemek için gayret sarfettiğini, çukurdan tarafa gitmediğini, fakat vezirlerin seleflerinin ölümünden, hapsinden ders almayarak hâlâ makam ihtirasından vazgeçemediklerini anlatarak kendi eşiğinin vezirlerden akıllı olduğunu iddia eder.

36. Vezirin Hikâyesi:

Bilmeden kırk haramilerin mağarasında geceleyen bir derviş, onların esir ettiği bir tüccarın kurtulmasına yardımcı olur. Bu genç tüccar bütün haramileri öldürür. Sonra hamamda onların reisini de öldürür. Fakat güzelliğine aldandığı reisin karısını öldürmez. Halbuki kadının başka bir aşığı vardır. Derviş oradan bir miktar mücevherle ayrıldıktan sonra kadın aşığıyla birlik olup tüccarı kuyuya kapatır. Yolda dervişten tüccarın yerini öğrenip gelen adamları tüccarı kurtarırlar. Kadın da, sonunda öldürülür.

Hatunun 36. Hikâyesi:

Bir dervişten, başka canlıların şekline girmeyi öğrenen bir padişah bunu vezirine de öğretir. Vezir bir oyunla padişahın vücuduna girer ve tahta geçer. Padişah ise papağan şeklinde kalır. Papağan bir tüccar ile onu rüyasında gören bir fahişenin arasındaki anlaşmazlığı giderdikten sonra (fahişe, rüyasında tüccarla birlikte olduğunu iddia edip ücretini istemektedir) padişahın karısına satılarak saraya getirilir.

Bir ara padişah, eski vezirin gafletinden faydalanarak kendi vücuduna girer. Sonra da kaz suretine giren veziri öldürür.

37. Vezirin Hikâyesi:

Alışverişten dönen bir zahidi soymak için takip eden hırsız, fırsat kollayarak paralarını almak düşüncesiyle zahidin tekkesinde saklanır. Gece düşün-

düklerine pişman olarak kaçmak isterken, zahide kırklardan birinin öldüğü haberi gelir. Zahid elini uzatıp saklandığı yerden hırsız çıkararak aday olarak onu gösterir. Hırsız bir gece zahidin tekkesinde kalmasının karşılığı olarak kırklara katılır.

Hatunun 37. Hikâyesi:

Dört oğlu olan bir kişi vefat eder. Dostları cenazesini kaldırmak için hazırlığa başlar. Bir oğlanı kefene, bir oğlanı ağaca, bir oğlanı hocaya vb. gönderirler. Her biri vazifesini ve babalarını unutup gittikleri yerde oyun oynamaya başlar. Halk bunlara beddua eder. Her biri bir hayvan şekline dönüşerek ataya hizmette ihmallerinin cezasını çekerler.

38. Vezirin Hikâyesi:

Habil ile Kabil diğerlerinin ikizleriyle evlenmeleri gerekirken, Kabil kendisiyle doğan ikizi almak ister. İzin verilmeyince kardeşi Habil'i öldürür. Gömmeyi bir kargadan öğrenerek cesedi gömer.

Hatunun 38. Hikâyesi:

Bir padişahın geri zekâlı bir oğlu vardır. Bilgi ve meslek sahibi olması için bâtin ilminden anlayan bir üstada teslim edilir. Uzun süren eğitimden sonra babasının yanına gelen oğul, babası tarafından denenir. Avcuna bir yüzük alan baba, oğluna avcundakinin ne olduğunu sorar. Çocuk "dağdan gelmedir, yuvarlaktır, ortası deliktir vb." der. Babası ne olduğunu sorunca "değirmen taşıdır" cevabını verir. Bunun üzerine eğitimini tamamlamak üzere tekrar geri gönderilir.

39. Vezirin Hikâyesi:

Bir genç, güzelliği methedilen kıza görmeden aşık olur. Onun bulunduğu şehre giderken yolda bir takım gariplikler görür. Bazıları ekin eker sonra yakarlar, bazıları kaldıramadıkları taşın üzerine bir taş daha koyarlar, bazıları bir koyunun üzerine birkaç kişi biner, onların da üzerine başkaları biner. Genç, bunların hikmetini şehrin kapısındaki yaşlı bir adama sorar. Adam ona gördüklerinin ne anlama geldiğini açıklar. Genç, aşık olduğu kızın yerini sorunca da "bu kadar ibret-amiz olaydan sonra hâlâ akıllanmadın mı" diyerek suratına bir tokat atar. Genç, aklı başına geldiğinde kendisini cehennemde bulur.

Hatunun 39. Hikâyesi:

Hz. Nuh, gemisini inşa ederken kâfirler geminin içini necasetle doldururlar. Allah, ceza olarak kâfirlere uyuz illeti verir. İlâcı da gemideki necasettir.

Kâfirler gemiyi tertemiz yapmak zorunda kalırlar. Tufan başlar. Hz. Nuh'un oğullarından Ham, Sam, Yafes gemiye biner, fakat bir oğul binmez. Tufanda helak olur.

40. Vezirin Hikâyesi:

Mısır sultanı, bütün ihtiyaçlarını karşıladığı halde karısını hoşnut edememektedir. Yakınmaları ve şikayetleri bitmeyen karısının serzenişlerinden usanan şah, vezirlerine eşlerinden hoşnut olup olmadığını sorar. Vezirlerin de eşlerini, bütün ihtiyaçlarını fazlasıyla karşıladıkları halde razı edemediklerini, onlara yaranamadıklarını duyunca sultan rahatlar. Sadece kendi hanımının değil, bütün kadınların memnun edilmesinin zor olduğu kanaatine varır.

Hatunun 40. Hikâyesi:

Mısır sultanının bir oğlu vardır. Bu oğul vezirlerin de yardımıyla isyan edip tahtı ele geçirir. Kaçmak zorunda kalan sultan, bir kocakarının evine sığınır. Onun yardımıyla, önce azlettiği vezirlerini toplayıp, eski makamlarını ve paralarını vadederek el altından bir ordu hazırlatıp tahtını geri alır. Oğlu da başta olmak üzere isyancı vezirleri cezalandırır.

Son Ek Hikâye:

Bir seyyah, Rum diyarında bir saraya misafir olur. Ev sahibinin kulaklarının ve burnunun kesik olduğunu görünce sebebini sorar. Ev sahibi de sebebini anlatır. Gençliğinde bir kıza aşık olan ev sahibi, onunla evlenir. Fakat bir baskında karısıyla birlikte esir edilir. Kendi bir yerde kalır, karısı başkasına satılır. Sahibi uzun bir müddet sonra ev sahibinin sadakatini görerek onu serbest bırakır. Adam karısının yerini öğrenerek yanına gider. Karısı kocasını gördüğü halde, ona yüz vermez. Yakalanan adam bir direğe bağlanır. Karısı ve karısının sahibi karşısına geçip eğlenmeğe başlar. Kadına "haydi eski kocanın kulaklarını, burnunu kes" derler. Kadın da memnuniyetle ve zevkle bunu yapar. Kanlar içinde başka bir kadının yardımıyla kurtulan adam, orada eski karısını ve karısının sevgilisini öldürüp hazinesini alarak kendisini kurtaran kadınla birlikte oradan ayrılır. İki evlenerek mutlu bir hayat sürerler. Fakat adam eski karısının vefasızlığını hiç unutmamaktadır.

FAZLA HİKAYELER**TTK'daki Fazla Hikâyeler: (TT)²⁵****16. Vezirin Hikâyesi:**

Ara hikâye: Köpek ile arslan beraber gezmelerine rağmen köpek arslana fazla yaklaşmamakta, mesafeli durmaktadır. Köpeğe bu davranışının sebebi sorulunca da "arslanla gezerim çünkü onun avından faydalanırım ve düşmanlarımdan kurtulurum. Fakat yanına yaklaşmam, ne olur, ne olmaz belki beni parçalar" der.

Tarihsiz (İstanbul) Baskıdaki Fazla Hikâyeler: (T)²⁶**Hatunun 2. Hikâyesi:**

Hasta bir şehzade, doktorların bütün gayretlerine rağmen tedaviye cevap vermemektedir. Sonunda, şehzadenin annesinden, onun babasının bir Türkmen olduğunu öğrenen akıllı doktor, şehzadeyi Türkmenlere mahsus tarhana, yoğurt, tutmaç, vb. yiyeceklerle besleyerek iyileştirir.

16. Vezirin Hikâyesi:

a. Ara Hikâye: Padişah avlanırken önüne bir ahu çıkar. Ahunun peşinden koşmak için herkes dağılır. Yalnız kalan padişah bir köye rastlar, orada bir çobana misafir olur. Sabah, anası ölmüş bir kuzunun diğer koyunlar tarafından itilip kakıldığını görünce hemen sarayına döner.

Hatunun 19. Hikâyesi

a. Ara Hikâye: Bir padişahın ayağında çıban çıkar. Olmuş mu, olmamış mı diye birilerine sorar. Bazıları olmuş, bazıları olmamış deyince padişah "şu ayaktan bir sahih haber alamadık" der.

Hatunun 24. Hikâyesi:

Muzip bir padişah, en sevdiği nedimine kış mevsiminde 6 yük kar bağışlar. Nedim, "sonra alırım" diyerek karı almaz. Yaz gelince de padişaha "bir süre önce emanet bıraktığım 6 yük karımı ver" der. Karlar erimiş olduğundan padişah mecburen karların parasını vermek zorunda kalır.

²⁵ TT: Türk Tarih Kurumu Ktb. No: 465

²⁶ T: *Tarih-i Kırk Vezir*, İstanbul, ts.

Hatunun 26. Hikâyesi:

Genç bir kızla gönül eğlendirmekte olan bir delikanlı, kızın evinde olduğu bir sırada kızın babasının eve geldiği haberini duyunca kaçmaya çalışır. Ayağı basamaklara takılan genç düşerek ölür.

29. Vezirin Hikâyesi:

Sevgilisiyle birlikte kocasına oyun oynamayı planlayan bir kadın, kocasına bir macun yedirerek bunun insana her şeyi çift gösterdiğini söyler. Erkek inanmaz. Kadın bir ağaca çıkıp kocasının yanında başka bir kadın gördüğünü söyleyerek, kendisini başka kadınlarla aldattığı için bağırmağa başlar. Bunun üzerine adam ağaca tırmanır. Kadın o anda kenarda saklanan aşığını yanına çağırır. Ağaçtaki adam karısının yanında yabancı bir erkeği görürse de bunun macunun etkisiyle olduğunu zanneder. Kadın kocasının gözleri önünde bir başkasıyla hoş vakit geçirmenin yolunu böylece bulmuş olur.

30. Vezirin Hikâyesi:

Bir keçinin fiyatı konusunda iki arap arasındaki anlaşmazlık, iki kabile arasında savaşa yol açar. İşe devletler de karışır. Basit bir tartışma gereksiz yere büyütülmüş olur.

Hatunun 31. Hikâyesi:

İki kadı birbirini sevmemekte, hatta birbirinden korkmaktadır. Bunlardan birisi iftira sonunda azledilir ve şehirden kovulur. Ancak düşmanı olan diğer kadı devreye girerek, haksızlık yapıldığını, kadının geri çağırılması gerektiğini söyler. Kadı bağışlanarak tekrar eski görevine iade edilir.

Hatunun 33. Hikâyesi:

Kendisine az yiyecek verildiğinden şikayetçi olan arsız bir çocuk, çok yiyecek verilince de tatmin edilememekte, yemek kaplarına vurarak ailesini utandırmaktadır. Ailesi bunun üzerine çocuğu lanetler.

Hatunun 34. Hikâyesi:

Padişah Emir Sarim'e çok kıymetli bir şahinini hediye eder. Emir Sarim buna çok memnun olur. Oğulları da dahil olmak üzere bütün varlığını, askerlerini padişaha hediye eder. Padişah bunun üzerine Emir'e daha çok ihsanlarda bulunur.

35. Vezirin Hikâyesi:

Evinin çatısını tamir eden bir adam çatıdan inerken, karısı "atla" dediği için atlar. Fakat ayağı çıkar. Uzun müddet yatmak zorunda kalır. Ertesi yıl yine tamirden sonra inerken karısı "atlama" der. Bu sefer adam çatıdan atlar, çıkık ayağı yerine gelir.

Hatunun 37. Hikâyesi:

İki vezir üçüncü veziri kıskanmaktadır. Onu ortadan kaldırmak için sultanın hizmetçi-lerine rüşvet vererek sultanı, veziri öldürtmek için ikna etmesini isterler. Hizmetçiler de, gece sultanı uyumuş gibi görüp, vezir hakkında kötü sözler söylerler. Sultan hizmetçilerin söylediklerinin doğru olduğunu düşünerek sabah veziri öldürtür. Ancak bir gün gezerken hizmetçilerin rüşvet konusunda aralarında tartıştıklarını duyunca gerçeği öğrenir. Acele ettiğine pişman olur. Sonunda diğer iki veziri de öldürtür.

38. Vezirin Hikâyesi:

Bir tüccar, cariyesini maymunla çiftleştirir. Doğan çocuğu zehir yapımında kullanmak üzere kaynatır. Bunun üzerine cariyeye, tüccarın yiyeceğine zehir katarak onu zehirleyip öldürür.

Belletete Baskısındaki Fazla Hikâyeler: (MB)²⁷

Hatunun 18. Hikâyesi:

Bir saz şairinin yanına müzik öğrenmesi için gönderilen aklî noksanlığı olan bir çocuk, zor da olsa bir takım bilgileri ve türkü söylemesini öğrenir. Fakat ne zaman, nerede ne söyleyeceğini bilememektedir.

Behrnauer Tercümesindeki Fazla Hikâyeler: (B)²⁸

Hatunun 2. Hikâyesi:

Danışmanlarından, gelecekte dünyada kendisine neyin menfaat sağlayacağı soran bir padişaha danışmanları, başkalarına iyilik yapması için her fırsatı değerlendirilmesini tavsiye ederler.

²⁷ MB: M Belletete, *age.*

²⁸ B: Behrnauer, *age.*

32. Vezirin Hikâyesi:

Bir padişah hastalanır. İyileşmek için öldürmek üzere bir aileden oğullarını satın alır. Ancak çocuğun kendi hayatını bağışlaması için yaptığı konuşmadan etkilenir, çocuğu bağışlar. Bunun üzerine sağlığına kavuşur.

Hatunun 32. Hikâyesi:

İyiliksever bir kadın, bir ihtiyaç sahibine sadaka verdiği için cimri kocası tarafından boşanır. Kadın bir başkasıyla tekrar evlenir. Farkında olmadan evlendiği ikinci kocası sadaka verdiği kişidir. Sonunda ilk kocası dilencilige düşecek kadar fakirleşir. Karısının sadakasına muhtaç hale gelir.

33. Vezirin Hikâyesi:

Feraset sahibi bir tüccar padişahın hoşuna gidecek davranış ve konuşmaları neticesinde onun gözüne girerek önce vezir olur. Sonra da tahta geçer.

India Office Yazmasındaki Fazla Hikâyeler (LO)²⁹**Hatunun 3. Hikâyesi:**

Oğlu nehre düşerek sürüklenen bir cadı çocuğunu kurtarmak için suya dalar. Fakat o da akıntıya kapılır, ikisi de boğulur.

Hatunun 7. Hikâyesi:

Bir marangoz çırağı, ustasından daha mahir olmakla övünmektedir. Bunun üzerine imtihan edilir. Başarılı olamaz, şaşırıp kalır.

9. Vezirin Hikâyesi:

Keykubad'in namusuna gayet düşkün bir karısı vardır. Ancak bu kadın saraydaki genç bir köleye aşık olur. Keykubad, karısının köle ile kendisi arasında tercih hususunda bocaladığını anlayınca onu bu düşüncelerinden dolayı mahcup eder.

Hatunun 9. Hikâyesi:

Bir dolandırıcı yalan bir hikâye ile zezem kuyusundan abdest alarak dönmekte olan bir grup sūfiyi durdurup yanıltır.

²⁹ I. O: Gibb'in *age.*'de bahsettiği yazma. Bu fazla hikâyeler Gibb'in adı geçen eserinden alınmıştır.

13. Vezirin Hikâyesi:

Oğlu İsmail'i kurban etmek üzere olan Hz. İbrahim bıçağın, İsmail'in boynunu kesmeyi reddetmesi suretiyle engellenir.

Hatunun 15. Hikâyesi:

Arkadaşı tarafından her gün yağ ve balla baslenen bir derviş bunların büyük bir kısmını bir kavanozda biriktirmektedir. Kavanoz dolunca bunu pazarda satarak parasıyla da koyun alıp zengin olmayı düşünen derviş pazar yerinde kavanozun kırılıp, balın dökülmesiyle bu hayallerinden vazgeçmek zorunda kalır.

16. Vezirin Hikâyesi:

Aşığını eğlendirmekte olan bir kadın, kocasının geldiğini görünce yanındaki aşığıyla kocası duyacak şekilde öyle bir konuşma yapar ki, kocası aklına gelen kötü düşüncelerinden vazgeçer. Kadının sadakatine inanır. Fakat kadın eski alışkanlığını devam ettirir.

23. Vezirin Hikâyesi:

Kahraman bir savaçının karısına aşık olan Davud, onun savaşta olduğu bir sırada öldüğu yalanını söyler. Ancak Allah tarafından gönderilen iki melek bunun doğru olmadığını bildirir.

32. Vezirin Hikâyesi:

Bahçesinde bir hırsız yakalayan bahçivan, hırsızın yalvarmasına dayanamayıp onu bağışlar. Kısa bir zaman sonra hırsızların inine düşen bahçivan bu sefer bağışladığı hırsız tarafından kurtarılır.

Hatunun 34. Hikâyesi:

İranlı bir tüccar, Bağdatlı bir tüccarla oğluna bir oyun oynar. (Müstehcen)

36. Vezirin Hikâyesi:

Kadınların kurnazlıkları konusunda kitap hazırlayan birisi, bir kadının yanında onunla hoş vakit geçirirken kadının kocası gelir. Kadın aşığını bir sandıkta saklayarak kurnazca bir oyunla kocasını evden uzaklaştıır. Kocası gittikten sonra aşığını sandıktan çıkaran kadın ona, bu oyunun da kitabında olup olmadığını sorar. Adam kitap yazmaktan vazgeçer.

Quatrich'in 2 No'lu Yazmasındaki Fazla Hikâyeler: (Q)³⁰

30. Vezirin Hikâyesi:

Müridlerinden birini yol arkadaşı olarak seçmek isteyen bir derviş kendisine hizmet etmek isteyenleri değil, kendisinin yanlış hareketlerini düzelteceğini söyleyen müridini yol arkadaşı olarak seçer.

33. Vezirin Hikâyesi:

Şeyh Ahmed Yesevi'nin bazı müridlerinin başkalarını günaha sevkedip sonrada onları cezalandırmak gibi kötü huyları vardır. Sonunda bu davranışlarından müridlerinin haberi olur. Onları bu kötü huylarından vazgeçirir.

III. Hikâyelerde Kadın:

Kırk Vezir Hikâyeleri'nde kadın, yerleşik medeniyetin bir ferdi olarak karşımıza çıkar. Köy, kasaba, şehir hayatını konu alan edebiyatlarda olduğu gibi burada da haz ve aşk metai olarak rol alan kadın bazen seven, bazen de sevilen durumundadır. Hikâyelerin kısa özetlerinden de anlaşılacağı üzere Kırk Vezir Hikâyeleri'nde kadınlara karşı oldukça şiddetli bir yergi söz konusudur.

Binbir Gece Hikâyeleri'nde Şehrazad'ın ağzından kadınların vefasız, kötü, iffetsiz olmadıklarına dair, onları müdafa'a tarzında ortaya konan olaylar, yine Bahtiyar-name'de kadının masumiyeti, iffetliliği esas alınarak hazırlanan kurgu Kırk Vezir'de tamamen değişmiştir. Burada ilk iki külliyattaki tek taraflı anlatım, fikirlerin, düşüncelerin karşılıklı çatışmasıyla sergilenmiş, tahkiyenin fiktif dünyasında kadının düşüncelerinin karşısında erkek, erkeğin düşüncelerinin karşısında kadın bazen müdafa, bazen de itham ve saldırı taktikleriyle kendi fikirlerinin doğruluğunu savunma fırsatı bulmuştur. Fakat eserin sonunda kadının haksızlığının anlaşılıp cezaya çarptırılmasıyla erkek düşüncesinin haklılığının vurgulanması sağlanmıştır. Kurgunun başında yazarın taraf olduğu ve erkek eksenli düşünceden yana tavır gösterdiği anlaşılmaktadır. Adıgeçen ilk iki külliyattakinin aksine burada yazarın bir kadın karşısına kırk veziri çıkartarak onları fikrî yönden çatıştırması, üstelik tali şahsiyetlerle de vezirleri desteklemesi okuyucuda ister istemez taraflı davranıldığı intibasını uyandırmaktadır. Kadın kahraman hatunun, içine düştüğü kötü durumdan kurtulması zaten mümkün değildir. Dinî inançlar, sosyal baskı ve insanın, özellikle erkeğin fitri kıskançlık duygusu tamamen hatunun aleyhine işleyen etmenlerdir. Hikâyenin bütün kurgusu "kadını yerme" onu mahkum etme eksenli olduğu için gerek çerçeve ve ana hikâyelerde gerekse ara hikâyelerde

³⁰ Q: Gibb'in *aeg.*'de bahsettiği yazma. Bu fazla hikâyeler Gibb'in adı geçen eserinden alınmıştır.

daima bu vurgu göz önüne alınmıştır. Aşağıda açıklanacağı üzere hatunun düşüncelerini ispat etmek için anlattığı hikâyelerin bir kısmı da yine kadının ahlaksızlığı, iffetsizliği ile ilgili olayları konu alır.

Kırk Vezir Hikâyeleri'nde özellikle ana hikâyelere geçişlerde genellikle ayet ve hadisler örnek verilerek konuya girilmesine rağmen ayet ve hadislerle, onları açıklamak ve örneklendirmek için anlatılan olayların birbirleriyle çoğu yerde bağlantısı yoktur. Hikâyelerin tamamı göz önüne alındığında dikkati çeken en önemli husus dinî inançların aşk, zevk, haz hususunda engelleyici bir müessese olmadığıdır. Bu konuda sosyal baskının da çoğu zaman etkisi görülmemekte veya çok az hissedilmektedir. Erkeğin bir kadında neler araması gerektiğine dair konuyla ilgili hadisin vurgulanmasına rağmen kadında aranan en önemli özellik daima maddî güzelliştir. Namus, asalet ve zenginlik sonra gelir. Kadının erkekte aradığı da yine fizyolojik, yani bedenî mükemmelliktir. Kadını da erkeği de karşı cinsi arzu ettiğinde engelleyici hiç bir unsur yoktur. Aile müessesesi, eşlere karşı sadakat, dinin gayr-i meşru ilişkiyi yasaklaması, sosyal baskı genellikle bu hususta gözle görülür bir engelleyiciliği olmayan yaptırımsız unsurlardır. Bazen makam hırsı ve maddî zenginlik engelleyici gibi görünse de çok nadir olarak karşımıza çıkmaktadır.

Önce de belirtildiği üzere kadının iffetsizliği ana eksen alınarak ortaya konulan bu fiktif dünyada kadını sosyal hayatın birçok konumunda görmek mümkündür. Fakat genellikle okuyucunun karşısına ahlaksız-iffetsiz tiplmesiyle çıkartılmıştır. Eserde masum, vefakâr, namuslu, akıllı kadın tiplemesi çok azdır. Onlar da ana vak'alarda değil, ara hikâyelerde geçen ikinci derecedeki şahsiyetlerdir.

Hikâyelerde kadınların hemen hepsi çok genel hatlarla tanıtılmış, fiziki veya psikolojik tahlile girilmemiştir. Başta çerçeve hikâyenin ana kahramanı ve padişahın hatunu olmak üzere bütün kadınlar genellikle padişah veya zengin tüccar kızları, dünyada emsali olmayan güzellikte kişilerdir. Duygularına hislerine dair, olaylar karşısındaki davranışlarını takip ederek bilgi sahibi olabildiğimiz kadınların bazıları kulaktan duymayla, bazıları bir görüşte âşik olabilecek kişilerdir.

Kırk Vezir Hikâyeleri'nde kadını aile müessesesinin kendisiyle ilgili her safhasında görmek mümkündür. Eş, anne, kız evlat, kardeş olarak olaylarda yer alan kadın, karşılıklı sadakat, aile müessesesine saygı, kardeşe sevgi, anne-babaya hürmet vb. davranışlarda genellikle "ben" eksenli düşünür ve menfaatini, zevkini, gururunu ölçü alır.

A. Aile Hayatında Kadın:

a. Eş Olarak Kadın:

Çerçeve hikâyede hatun şehzadenin üvey annesidir. Padişahın da eşidir. Fakat onun için ne üvey bile olsa annelik, ne de bir padişahın eşi olması, üvey

oğluna aşkını ilan etmesine, onunla beraber olma arzusuna engel teşkil eder. Fırsatını bulduğu ilk anda cinsel arzularının tatmini için harekete geçmekten çekinmeyen kadın, istediğini elde edemeyince iftira atmaktan, daha da ötesi, yanlış hareketlerinin haklılığını savunmak, iddialarını isbat etmek, padişahı ikna etmek için bütün gücünü kullanmaktan çekinmez. Bunun için de başta Kur'an ayetleri olmak üzere hadisler, peygamber kıssaları, evliya menkabeleri gibi her türlü kutsal unsuru kullanır. Yine 2.V³¹, 6.V., 11.V., 15.V., 24.V, 28.V., 31.V., 33.V, 36.V., Ek, T.28.V., İ.O.16.V, İ.O. 36.V.'de olayın kahramanı evli kadınlar kocalarını başkalarıyla aldatan, hatta yakalanınca çeşitli entrikalarla kocalarını kandırıp gayr-i meşru aşk hayatlarına devam eden eşlerdir. Bu arada bu davranışlarıyla gurur duyup iddiaya girme (T.29.V), kocasını aldatma taktiğiyle övünme (İ.O 36.V), hadiseleriyle de karşılaşmaktadır. Kocasının gözü önünde âşığıyla eğlenme iddiasında bulunan bir kadın hilelerle kocasını kandırarak iddiasını isbat etmekle övünmektedir (T.29.V). Aile müessesesine saygısız, kocasına karşı sadakat hissi taşımayan bu eşlerden bir kısmı cezalandırılmakla birlikte (31.V, 33.V, 36.V.) genellikle çoğunun hilelerinin, iffetsizliklerinin farkına varılmaz. Kadın hile ve entrikayla kocasını ikna etmeyi başarır. Kadının bu tarz davranışı ve şehvete düşkünlüğü dinî duygulara hitap edilerek peygamber kıssalarıyla bazen mazur gösterilmeye de çalışılmaktadır (21.V).

İffetsizliğin yanında vefasız (2.V, 4.V, 6.V, 11.V, 15.V, 31.V, 32.V, 33.V,3 6.V) eşler kocalarına sadakatten mahrum, aynı zamanda kanaatsiz, nankör ve tamahkardırlar. (4.V, 26.V, 32.V, 34.V, H.36, 40.V). Onları madeten de manen de tatmin etmek mümkün değildir. Padişah karısı da (40.V), fakir köylü karısı da (34.V) bu konumda farksızdır. Çeşitli hediyelerle, parayla çabuk kandırılırlar. Basit çıkarlar uğruna kocalarını feda edebilir, onları düşmanlarına teslim edebilirler (40.V, 32.V). Bir hikâyede, kendisine âşık olan erkek tarafından, kahraman kocası ölmediği halde savaşta öldüğü yalanıyla kandırılan kadın gerçeği öğrenerek, son anda zoraki evlilikten kurtulur (İ.O, 23. V).

İslam, Türk ve Arap kültüründe olmayan, İslam inancının şiddetle yasakladığı; kadının iki erkekle birden evliliği hususu da hikâyelerde karşımıza çıkmaktadır. Delleü'l-muhtel adlı hilekâr kadın, birbirinden haberi olmayan iki erkekle birden aynı anda evlidir. Erkekler toplumun da hoş karşılamadığı bu gayr-i ahlakî durumu tesadüfen öğrendikleri halde kadının cezalandırılması veya ayrılma ya da hiç olmazsa kınama vb. davranışlarda bulunmadıkları gibi onu kimin alacağı hususunda yarışmaya katılırlar. Padişahın da devreye girmesiyle kadın, hırsızlıkta en maharetli olan erkekte kalır (28.V). Bu hikâyede

31 Vezirlerin hikâyesi V, hatunun hikâyesi H kısaltmasıyla gösterilmiştir. Kısaltmaların önünde ve arkasında kullanılan rakamlar hikâyelerin sırasını gösterir. 2.V: İkinci vezirin hikâyesi, H. 2: Hatunun ikinci hikâyesi gibi.

dikkati çeken başka bir husus da erkeklerde eşini kıskanma hissine hiç yer verilmeyiştir. Yine aynı duygunun şiddetle vurgulanması gereken bir başka hikâyede; bir kız ilk sevdiği erkeğe değil de, bir akrabasına nişanlanınca sevdiğine, gerdek gecesi önce kendisine geleceğine dair söz verir. İlk gece kocasına, sevdiği gence verdiği sözden bahsederek eski sevgilisine gitmek için kendisinden izin ister. Yeni damat gerdek gecesi hiç itiraz etmeden karısının eski sevgilisinin yanına gitmesine izin verir. Olayda söz konusu gayr-i meşru ve insan fitratına aykırı davranış anlatılırken, verilen söze sadık kalınmasının önemi vurgulanmaktadır. Eşler arasında kıskançlığın konu edildiği H.22'de, kadın erkeğinin kendisini aldattığını görünce ona kızar. Erkek kadını öldürmek ister. Fakat yaralı kadın kurtularak erkeğinden intikamını, onu öldürerek alır.

Eşlerin, menfaatlerine uygun olduğu takdirde hiç tereddüt etmeden kocalarını bırakıp zenginlik, fiziki mükemmellik veya şöhret hırsıyla başka erkeklerle evlenmeleri de özellikle vezirlerin hikâyelerinde sıkça söz konusu edilir. Kocasını çok sevdiği halde onu bırakıp, hatta tanımadığını söyleyip ülkenin genç şehzadeleriyle birlikte giden terzinin karısı (6.V), kocasından kurtulmak için onun öldürülmesini bile isteyebilmekte; zengin kadın, genç delikanlıyla hulle fırsatını yakalayınca eski kocasına dönmeyi reddedip genç delikanlıyla kalabilmektedir (11.V.).

Evli kadınların eşlerine karşı vefasızlığı, ahlaksızlığı, doyumsuzluğu, tamahkarlığı, onların kurnazlık, düzenbazlık ve hilekârlığıyla da birleştirilerek bütün olumsuzluklarıyla sergilenmeleri çoğunlukla vezirlerin hikâyelerinde görülmektedir.

Kadın eşlerin hepsi iffetsiz değildir. Kocalarına sadık, namuslu, iyiliksever hanımlar da hikâyelerde konu edilmektedir (H.8, İ.O.9.V, B.H.32). Fakat bunlar genellikle hatun tarafından anlatılan hikâyelerde söz konusu edilmiştir.

Bu arada tamamen masum olmakla birlikte, başlarına kötü işler gelen eşlerden de bahsedilmekle birlikte bunlar da genellikle olay içindeki ikinci derece şahsiyetlerdir (H.8, H.31).

b. Anne Olarak Kadın:

Kırk Vezir'in çerçeve hikâyesinde ilk olarak karşılaştığımız iffetsiz, hislerine mağlup olmuş üvey anne, vak'anın sonuna kadar devamlı devrede kalarak üvey oğlunun ortadan kaldırılması için uğraşır. Üvey de olsa, kadında fitrî olarak bulunması gereken annelik şefkati, burada yerini bedeni arzulara bırakmıştır. Çerçeve hikâyenin hatunu kendini kurtarmak için gösterdiği bütün gayretlerine rağmen bu yanlış davranışının cezasını hayatıyla ödemiştir. Anne şefkatinin gözardı edildiği ikinci olay H.6'da geçmektedir. Haramiler tarafından kocasıyla birlikte kaçırılıp tecavüz edilen kadın hamile kalınca, doğan çocuk annelik içgüdüğü gözardı edilerek cami avlusuna bırakılır. Padişah tarafından

büyütülen gayr-i meşru çocuk sonunda babası bildiği padişahı öldürür. Oğlunun okuması için babanın gösterdiği fedakârlığı kıskanan aç gözlü annede de evlat sevgisi yok gibidir. Onun için her şey paradır, maldır. İstedikğine kavuşunca da hiçbir şey olmamış gibi kocasına sırnaşmaktan çekinmez (34.V).

Vak'a kuruluşuna gerek doğrudan, gerekse ikinci derecede dahil olan annelerin hepsi olumsuz tipler değildir. Bazen annelik içgüdüsi gereği koruyucu özelliğiyle konu edilen annelere de yer verilmiştir. 27.V'de kadın, kızını ikinci kez kaçıran delikanlıyı bulunca onu öldürtmekten çekinmez. Yine T.38.V'de cariye, gayr-i ahlakî olarak doğan çocuğunu öldürüp kazanda kaynatan sahibini zehirlemekte tereddüt etmez. H-18'de anne, oğlunun bir sanat öğrenmesini ister. Oğlu hiçbir işi beğenip öğrenemeyince yılmaz. Onu, isteği doğrultusunda remmale gönderir. Sanatı öğrenip iyi bir remmal olan oğlunun sözlerini de yerine getirmeyi ihmal etmez.

c. Kız Evlât Olarak Kadın:

Kırk Vezir Hikâyeleri'nde eserin ana temasına uygun olarak kız evlatlar da genellikle gayr-i ahlakî yönleriyle olaylara dahil edilmişlerdir. Bu arada, ailesinin teşvikiyle bu duruma düşen kızlar olduğu gibi ahlak sınırlarını aşmayan, namuslu, masum kızların konu edildiği hikâyelerle de karşılaşılacaktır. Yine kız evlatların mükafat metayı olarak erkeklere verilmesi hadisesine de sıkça rastlamaktayız.

Hizmetçi köleye âşık olan kız, onunla beraber olabilmek için yanıp tutuşur. Dadısı, kızının derdine çare olabilir düşüncesiyle köle delikanlıyı uyutup kızın odasına taşıyarak onun arzusunu yerine getirir (19.V). Aşığıyla gönül eğlendirirken babası tarafından basılan kız aşığını mahzene kaçıranın onun yuvarlanıp düşmesine sebep olur (T. H.26).

Yine, babasının teşvikiyle ahur-saları baştan çıkarıp yalan söyletmek için gönderilen kız da, başkasının ısrarıyla gitmiş bile olsa işinin erbabı bir kişi görünümü arz etmektedir. Sonunda kızın oyunu anlaşılınca ahur-salar ile evlendirilerek bir tür cezalandırılmış olur (H.10).

Eserde masum kızlara da yer verilmiştir. Bunlar öncekilerin aksine hareketlerini tamamen başkalarının yönlendirdiği, kendi iradeleriyle hareket etmeyen kişilerdir. H.12'de şahın kızı hastalanınca, duasıyla iyileştirebileceği düşüncesiyle şeyhe teslim edilir. Şeytana uyan şeyh, kıza önce tecavüz eder, sonra da onu öldürür. Bu arada kızın, hiçbir itirazı, karşı koyma girişimi söz konusu edilmez. 14.V'de sözkonusu edilen kızlar önce rüşvet, sonra da mükafat metayı olarak delikanlıya verilirler. Yine kızların itiraz hakkı yoktur. 26.V'de de durum aynıdır. 27.V'de yılan suretinden insana dönüşen kız, önce kendi rızasıyla delikanlıyla beraber olup ona sihirli aynayı elde etmesi için yol

gösterirken, daha sonraki olaylarda sanki tamamen iradesi elinden alınmış, ailesi ile delikanlı arasındaki güç gösterisine araç haline getirilmiştir.

d. Kız Kardeş Olarak Kadın:

Kırk Vezir Hikâyeleri'nde kadının aile içinde kız kardeş olarak çok az sözkonusu edildiği görülmektedir. Vak'a kuruluşunun genellikle ikinci, üçüncü derecedeki olaylarında dev- reye giren kız kardeş olumlu, masum ve mağdur konumdadır. H.6'da cami avlusuna bırakılan gayr-i meşru çocuğu büyüten padişahın bir de kızı vardır. Oğlan büyüyünce, kendi kardeşi zannettiği bu kıza âşık olur. Onu kaçırmak ister. Güvendiği kişilere fikrini açar. Kendince haklı sebepler üreterek kız kardeşi zannettiği kıızı kaçıırır. Yazarın bu davranışın meşru olup olmamasıyla ilgili bir ikazı olmaz. Hatta başkalarının ağzından onun davranışını haklı göstermeye çalışır.

B. Sosyal Hayatta Kadın:

Kırk Vezir Hikâyeleri'nde kadının aile kurumu dışında, sosyal hayattaki statüsüne, istisnalar dışında fazla yer verilmemiştir. Eserin bütünü göz önüne alındığında bir zevk ve haz metaı olarak görülen kadınlar, sosyal hayatta da bu konumlarına ağırlık verilerek söz konusu edilmişlerdir.

İdari mekanizmada kadına yer verilmemiştir. Ticari hayatta görülmez. İlim ve sanat dünyasında da kadın yoktur. Buna mukabil zevk unsuru olarak cariyeye, sevgili, hayat kadını tiplerleriyle olaylara dahil edilirler. Bu arada içinde buldukları durumda kendi hür iradelerini kullandıkları, menfaatlerini ön planda tuttıkları, akıllı hareketleriyle faydalı işler yaptıkları da gözden kaçmaz. Bu özellikleriyle erkekleri parmaklarında oynattıkları, onları kandırıp düşünceleri yönünde ikna ettikleri, bazen kendilerine itaat ettirdikleri de olur. Bu durumlarda kadınlar devamlı aktif pozisyondadırlar. Yazar kadınların bu aktif yönlerini fiktif kurgusunun ana temasını sonuçlandırmada birinci derecede ihtiyaç hissettiğinden onların hareketlerine hiç sınırlandırma getirmemiştir.

Cariye olarak kadınlar genellikle sahiplerinin iradesine mahkumdur. 1.V'de düşmanını ortadan kaldırmak isteyen şah, cariyeleri vasıtasıyla onu tuzağa düşürür. Yine güçlü düşmanını yenemeyeceğini anlayan bir başka şah, H.3'de cariyeleri vasıtasıyla düşman padişahı zehirleyip hançerletme fırsatını elde eder. H.31'de anne-babasına, büyüklerine itaat etmeyen oğlan, babasının cariyesini elde etmeye çalışırsa da kadın onun ahlak dışı isteklerine razı olmayınca oğlan tarafından öldürülür. Aile, ölüm hadisesi yüzünden oğullarını cezalandırmaz, cariyeye öldüğüyle kalır.

Bazı cariyeler oldukça akıllıdır. İsaabetli fikirleri ve hazırcevaplılıklarıyla olaylarda aktif rol oynarlar. 9.V'de Halife Harun Reşid'in elbisesine yemek

döken cariye hiddetlenen halifeye söylediği, yerinde sözlerle onu teskin ederken, hem hayatını kurtarır, hem hürriyete kavuşur, hem de bütün esirlerin serbest bırakılmasına vesile olur. Bir başka cariye satrançla kumar oynayan sahibinin yenileceğini anlayınca aniden devreye girerek sahibini yenilgiden kurtarıp onun oyunu kazanmasına sebep olur. Böylece sahibi iflas etmekten kurtulur. Hatta adam, kazandıklarıyla daha da zenginleşir (H.29). Son iki hikâyede söz konusu edilen cariyeler zeki ve akıllı olmalarının yanında aynı zamanda bilgilidirler. İlk cariye Kur'an'ı çok iyi bilmekte ikincisi, Farsça'dan ve satranç oyunundan anlamaktadır. H.36'da hayat kadını tiplmesiyle olaylara karışan kadın oldukça kurnazdır. Gece rüyasında bir tüccarla beraber olduğu iddiasıyla ertesi gün ondan ücretini almaya gider. Tüccarı ikna edemeyince, onu kadıya şikayet edecek kadar pervasız ve cesaret sahibidir. Fakat hakem rolündeki papağan suretine girmiş padişah, ondan daha kurnazdır. Para kesesinin aynadaki aksini göstererek fahişenin ücretini almasını ister. Dolayısıyla kadın düşündüğünü gerçekleştiremez. Yine kıtlık zamanında bol buğday olduğu için kendisinden ücretiyle buğday almaya gelen delikanlıya göz koyan kadın, fırsatı değerlendirip cinsel arzusuna nail olmayı isterse de delikanlının harama yanaşmama konusundaki kararlılığı sayesinde emeline nail olamaz (21.V.b). Bu arada dolandırıcılığıyla çevresini uzun zaman meşgul eden kadın, borç para karşılığı rehin bırakılmak istediği elbiseyi dışarıda değiştirerek teslim ettiği sonradan anlaşılınca, hareketinin aynıyla mukabele görerek, numarası bir oyunla ortaya çıkartılarak cezalandırılır. Ahlak dışı yollara başvuran bu şahısların hiçbirisinin düşündüklerini gerçekleştirememeleri, yazarın okuyucuya vermek istediği mesajla uygunluk arzetmektedir.

Eserde kadın kahraman olarak bir de kocakarından söz edilmektedir. Müsbet yönleriyle hikâyeye konu edilmiş olan kocakarı vefakâr, yardımsever ve sözünde duran bir kadındır. Başta oğlu olmak üzere, isyan eden vezirlerine tahtını kaptıran sultan bu kocakarının himayesi ve yardımıyla dostlarını toplayıp bir ordu oluşturarak tekrar tahtını ele geçirir. Bu olayda kocakarının üstlendiği önemli rol onun mükafatlandırılmasıyla sonuçlanır.

Hanım arkadaş, dost olarak kadına Kırk Vezir Hikâyeleri'nde rastlanmaz. İslâm kültürünün na-mahrem saydığı karşıt cinslerin birbirleriyle yakın dostluklar kurmasına cevaz vermemesi düşüncesinin etkisiyle olsa gerek, kadın aile müessesesi ve aile fertleri dışında, sosyal hayatta meşru davranışlarıyla hemen hemen yok gibidir. Karşıt cinsler arasında genellikle cinsellik ağırlıklı davranışlar söz konusudur. Bunlar da çoğunlukla gayr-ı meşru davranışlardır.

Kırk Vezir Hikâyeleri'nde eşcinsel davranışlara da hiç yer verilmemiştir.

Görüldüğü üzere aile kurumundaki eş, anne, kız evlat ve kız kardeş konularıyla hikâyelere dahil olan kadınların kurguda sosyal hayatta karşılaşılabilecek her türlü davranışı bünyelerinde barındırmaları esas alınmıştır. Vefasız, iffetsiz, tamahkâr, nankör, kanaatsiz, şehvet düşkünü, fitneci,

düzenbaz kadın tiplmeleriyle erkek karşısında suçlu duruma düşürülen kadın, her ne kadar kendini savunmaya çalışmışsa da kurgunun sonunda cezalandırılarak erkektekine yana bir tavır sergilenmiştir.

Kadını hedef alan, onun iffetsizliğini, düşüklüğünü, fitneciliğini, güvenilirsizliğini nazara vererek mahkum etmeye çalışan veya sadece cinselliğiyle, haz ve zevk metaı olarak gören bir anlayışla eser kaleme alma meselesi yalnız Kırk Vezir Hikâyeleri yazarına ve Kırk Vezir Hikâyeleri'ne mahsus değildir. Türk edebiyatında destanlar devrinden başlayarak zamanımıza kadar pek çok yazar bu anlayışla sayısız eserler kaleme almıştır. Bu anlayış sadece Türk edebiyatında değil Batı edebiyatında da yaygındır. Kırk Vezir Hikâyeleri ile aynı teknikte yani çerçeve hikâye tekniğiyle 14.yy'da yazılan, İtalyan edebiyatının önemli örneklerinden olan G.Boccacio'nun Decameron Hikâyeleri'nde kurgu, kadının cinselliği ve düşük davranışları etrafında teşekkül ettirilmiştir. Bir çerçeve hikâye içinde ayrı vak'a kuruluşuna sahip 100 hikâyeden oluşan eserdeki olayların çoğunda entrik unsur cinsellik ve kadının şehvet düşkünlüğü çerçevesinde gelişir.³² Ortaçağ Avrupası'nda ortaya çıkan Fransız fabllerinin en göze çarpıcı özelliği, kadınların hafiflikleri ve zayıflıklarıyla alay edilmesi, onların sadece bir zevk metaı olarak görülmesidir. Batı edebiyatında 18. 19. ve 20. yy'da kaleme alınan pek çok roman ve hikâyede kadına bu zaviyeden bakıldığı görülmektedir.

Türk edebiyatında Oğuz Kağan Destanı'ndan başlayarak zamanımıza kadar kaleme alınan birçok eserde de kadın Kırk Vezir Hikâyeleri ile aynı bakış açısıyla değerlendirilmiştir. Oğuz Kağan Destanı'nda anlatılan Buğra Han hikâyesi, Kırk Vezir'in çerçeve hikâyesiyle tıpatıp paralellik arzeder. Buğra Han, karısı ölünce oğlunun da teşvikiyle yeniden evlenir. Genç kadın Buğra Han'dan ziyade onun genç oğluna sevgi duymaktadır. Bu sırrını uzun müddet gizler. Bir gün fırsatını bulunca oğlana sevgisini ve ona karşı olan duygularını açar. Ondaki beklediği karşılığı alamayınca da Buğra Han'a şikayet ederek oğlunun kendisinde gözü olduğu, bunun için de kendisine saldırdığı, cinsel tacizde bulunduğu iftirasını atar. Buğra Han oğlunu cezalandırmak için onu dağa gönderir. Sonuçta oğlanın suçsuzluğu, kadının iftirası anlaşılacak kadın atların arkasına bağlanıp parçalanmak suretiyle cezalandırılır. Olayda anlatılmak istenen, kadının iffetsizliği, sadakatsizliği ve fitneciliğidir.³³

Türk masallarının birçoğunda da kocalarını aldatan, şehvet düşkünü, fitneci kadın tipini görmekteyiz. Fakat eşlerini aldatan bu düşük kadınlar Türk halk masallarında mutlaka cezalandırılırlar.³⁴

32 Giovanni Boccacio, *Decameron Hikâyeleri*, (çev. Feridun Timur), 2 C., Sosyal Yay. İstanbul 1984.

33 bk. Zeki Velidi Togan, *Oğuz Destanı, Reşideddin Oğuz-namesi, Tercüme ve Tahlili*, İstanbul 1972, s. 63-68.

34 Bkz. P. Naili Boratav, *Az Gittik Uz Gittik*, Bilgi Yay., Ankara 1969 s. (Benli Bahri) 92, (Kara Tavuk) 110, (Fesatçı Saliha) 268.

Te'lif eserlerimizde de kadını aynı açıdan değerlendirme söz konusudur. 16.yy.yazarlarından Cinani'nin Sultan III.Murad'ın emriyle kaleme aldığı Bedayi'ül-âsâr'daki hikâyelerin ekseriyeti cinsellik ve kadının düşüklüğü ekseninde geliştirilen olayları konu alır.³⁵ Aynı yüzyılda Vahti Cafer Çelebi tarafından yazılan Bursalı Hoca Abdurrauf Hikâyesi, Hikâye-i Dendaniyye veya Anabacı Hikâyesi adlarıyla bilinen eserde de kadın tamamen, haz ve zevk metaı olarak karşımıza çıkmakta, olanca düşüklüğüyle sergilenmektedir.³⁶ Yine te'lif realist İstanbul hikâyeleri olarak adlandırılan ve 17. yy'dan itibaren kaleme alınmaya başlayan Hançerli Hanım,³⁷ Letâif-name,³⁸ Tayyar-zade yahut Binbirdirek Vak'ası,³⁹ Hikâye-i Mekri zenan⁴⁰ vb.eserlerde kadının tamamen cinsel haz metaı olarak olaylara konu edildiği, hilekârlıkları, iffetsizlikleri üzerinde durulduğu görülmektedir. Tanzimat sonrası edebiyatımızda Namık Kemal'in İntibah⁴¹'ında, Ahmed Midhat'ın Henüz Onyediy Yaşında⁴² ve Letâif-i Rivayat'ındaki Mihnet-keşan⁴³'ında, İkinci meşrutiyet dönemi yazarlarından Şahabettin Süleyman'ın Çıkmaz Sokak⁴⁴'ında Selahattin Enis'in Zaniyeler⁴⁵'inde, Sabahattin Ali'nin Kırk Mantolu Madonna⁴⁶'sında kadının şehvet düşkünü, fahişe, doyumsuz, ve gayr-i ahlakî yönleriyle ele alınarak olaylara konu edildiği görülmektedir.

Necati Cumalı'nın birçok hikâyesinde, Sevgi Soysal, Çetin Altan, Atilla İlhan, Vedat Türkali, Pınar Kür, Fakir Baykurt vb. pek çok son dönem roman ve hikâye yazarları tarafından kaleme alınan tahkiyeye dayalı eserlerde de kadına bakış açısında fazla bir değişiklik yoktur. Kemal Tahir'in Büyük Mal'ında "Emey" Kırk Vezir'in 'Delletü'l-Muhtel'inden tamamen farksız, fahişelikle uğraşan ve bu yolla mal mülk sahibi olarak etkili birisi haline gelen kadın kahramandır.⁴⁷ Yine aynı yazarın Kelleci Mehmet⁴⁸, Yedi Çınar Yay-

35 Eser hk. bk. Cihan Okuyucu, "Mustafa Cinani ve Bedayi'ül-âsar'ı", *Tarih Entitüsü Dergisi*, S. XIII, İstanbul 1987, s. 351-385.

36 bk. Hasan Kavruk, *Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler*, MEB Yay., Ankara 1998, s. 85-89.

37 *Hançerli Hanım Hikâye-i Garibesi*, İstanbul 1340.

38 *Letayif-name*, İstanbul 1268.

39 *Hikâye-i Tayyar-zade yahut Binbirdirek Vak'ası*, İstanbul 1324, 1341, 1957.

40 Bibl. Nat. S. 1407; Atatürk Üniv. Ktb. A.S. Levend Yaz. No. 424.

41 Namık Kemal, *İntibah*, İstanbul 1876.

42 Ahmed Midhat, *Henüz Onyediy Yaşında*, İstanbul 1943.

43 Ahmed Midhat, *Letayif-i Rivayat*, C. 4, İstanbul 1287, s. 60-96.

44 Şahabeddin Süleyman, *Çıkmaz Sokak*, İstanbul 1912.

45 Selahattin Enis, *Zaniyeler*, İstanbul 1943.

46 Sabahattin Ali, *Kırk Mantolu Madonna*, İstanbul 1943.

47 Kemal Tahir, *Büyük Mal*, Ankara 1970.

48 Kemal Tahir, *Kelleci Mehmet*, İstanbul 1962.

lası⁴⁹, Köyün Kamburu⁵⁰, Karılar Koğuşu⁵¹ romanlarında kurguya yön veren temel tema ve çatışma unsuru cinsellik ve kadının iffetsiz davranışlarıdır.

Burada belirtilmesi gereken önemli bir husus; Batı edebiyatının etkisiyle gelişen tahkiyeye dayalı eserlerimizdeki birtakım farklılıklardır. Tanzimat öncesi dönemlerde kaleme alınan eserlerde kadın tamamen silik, adı sanı olmayan silüet görünümündeyken son dönem eserlerde, adıyla sanıyla, duyguları, düşünceleriyle ve şekli özellikleriyle belirli bir yer ve zaman dilimine oturtulmuş kahramanlardır. Önceki eserlerde hüküm belirlenip düşüncenin ispatı kurguyla tamamlanmaya çalışılırken, son dönem eserlerde hakim bakış açısıyla her şey olduğu gibi sergilenmeye ve hükmün okuyucu tarafından verilmesine özen gösterilmiştir. Bu arada kadının yüceltilmesi veya küçültülmesi yönünde yazarın yönlendirmesi de genellikle ortadan kalkmıştır.

Sonuç olarak kadın Kırk Vezir Hikâyeleri'nde olduğu gibi tahkiyeye dayalı mensur eserlerimizin pek çoğunda yüzyıllar boyu cinselliğin hedef objesi olarak daima birinci derecede rol almış, istisnaları olmakla birlikte, genellikle olumsuz davranışları sözkonusu edilerek erkeğin karşısında ikinci sınıf bir varlık, bir fizyolojik zevk ve haz metaı olarak sergilenmiştir.

Kaynaklar

- Ahmed Midhat, *Henüz Onyediy Yaşında*, İstanbul, 1943.
 Ahmed Midhat, *Letâyif-i Rivâyât*, C. 4, İstanbul, 1287.
 AKKOYUNLU, Z. Abdülmecid, *Binbir Gece Masallarının Türk Masallarına Tesiri*, HÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 1982.
 ATEŞ, A. *Sindbad-nâme*, İstanbul, 1945.
 ATEŞ, A., "Sindbad-nâme", *İslâm Ansiklopedisi*, C. X, İstanbul, 1993, s. 679.
 BEHRNAUER, W. F. A., *Die Vixerzig Vezire oder weisen Meister*, Leipzig, 1851.
 BELLETETE, M., *Contes Turcis/En Language Turque Evtraits du Roman intitute les Quorante Vizirs*, Paris, 1812.
 BOCCACIO, Giovanni, *Decameron Hikâyeleri* (çev. Dr. Feridun Timur), İstanbul, 1984.
 BORATAV, P. Naili, *Az Gittik Uz Gittik*, Ankara, 1969.
 CHAUVIN, V., *Bibliographies des Ouvrages Arabes*, C. 8, Leipzig, 1904.
 GIBB, E. J. W., *The Histoy of The Forty Vezirs or The Story of The Forty Morns end Eves*, London, 1886.
 Haçerli Hanım Hikâye-i Garîbesi, İstanbul, 1340.
 Hikâye-i Tayyar-zade yahut Binbirdirek Vak'ası, İstanbul, 1324, 1341, 1957.
 KAVRUK, Hasan, *Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler*, MEB Yay., Ankara, 1998.
 Kemal Tahir, *Büyük Mal*, Ankara, 1970.

49 Kemal Tahir, *Yedi Çınar Yaylası*, Ankara 1970.

50 Kemal Tahir, *Köyün Kamburu*, Ankara 1972.

51 Kemal Tahir, *Karılar Koğuşu*, Ankara 1974.

- Kemal Tahir, *Karılar Koşuşu*, Ankara, 1974.
- Kemal Tahir, *Kelleci Memet*, İstanbul, 1962.
- Kemal Tahir, *Köyün Kamburu*, Ankara, 1972.
- Kemal Tahir, *Yedi Çınar Yaylası*, Ankara, 1970.
- Kızıltan, Mübeccel, *Kırk Vezir Hikâyeleri*, İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1991.
- KUTLUK, İ., "Sindbad-nâme", *TDED*, C. III/3-4, İstanbul, 1943, s. 354.
- Lâtîfî, *Tezkire-i Lâtîfî*, İstanbul, 1314.
- Letâyif-nâme*, İstanbul, 1268.
- Namık Kemal, *İntibah*, İstanbul, 1879.
- OKUYUCU, Cihan, "Mustafa Cinanî ve Bedâyi'ü'l-âsâr'ı", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, S. XIII, İstanbul, 1987.
- Rypka, J. *Iranische Literatur Geschichte*, Leipzig, 1959.
- Sabahattin Ali, *Kürk Mantolu Madonna*, İstanbul, 1943.
- Selâhattin Enis, *Zaniyeler*, İstanbul, 1943.
- SHAIKHADE, J. Deny, *The Encyclopædia of İslâm*, C. IV, Leiden 1934.
- Şahabeddin Süleyman, *Çıkmaz Sokak*, İstanbul, 1912.
- TİMURTAŞ, F. Kadri, *Türkiye Edebiyatı, Türk Dünyası El Kitabı*, Ankara, 1976.
- TOGAN, Ord. Prof. Dr. Zeki Velidi, *Oğuz Destanı, Reşideddin Oğuz-nesmesi, Tercüme ve Tahlili*, İstanbul, 1972.
- TOGAN, Z. Velidi, *Oğuz Destanı, Reşideddin Oğuz-nâmesi Tercüme ve Tahlili*, İstanbul, 1976.